

Onderzoeksrapport "Zonder grenzen"

Charlotte Kalweit

Onderzoeksrapport
"Zonder grenzen"

Geschreven door:
Charlotte Kalweit

Onderzoeksrapport
“Zonder grenzen”

Datum: 08-11-2012

Architectuur mentor:
Robert Nottrot

Bouwtechniek mentor:
Jan van de Voort

Onderzoeks mentor:
Bernard Olsthoorn

“Het land is leeg maar het hoofd zit vol..”

Afbeelding 2

Charlotte Kalweit, portret

Voorwoord

Totdat ik naar Delft verhuisde om daar te gaan studeren heb ik in grensgebieden gewoond. Tot mijn zestiende woonde ik in Valkenswaard aan de Belgische grens. Daarna heb ik 2 jaar in Venlo gewoond en 1 jaar in Wachtendonk (Duitsland) net over de grens bij Venlo. Ook mijn twee nationaliteiten, namelijk Nederlandse en Duitse hebben ertoe bijgedragen dat ik vaak de Duits-Nederlandse grens heb gepasseerd. De grens heeft voor mij altijd iets magisch gehad. Iedere keer weer als we een grens overstaken was het spannend. Tot begin jaren 90 waren de grenzen nog nadrukkelijk aanwezig en werd men gecontroleerd. Op weg naar mijn oma stonden we vaak in de file voor de paspoortcontrole. En altijd bleef het spannend of je wel de juiste papieren bij je had of dat je er niet verdacht uit zou zien. De grens was als een kleine poort waar we door moesten om de echte reis te laten beginnen. Ook de grote vakantie begint voor veel gezinnen, met de hele familie in een auto, tenslotte pas echt na de Belgische of Duitse grens.

De grens is een spannend gebied. Het is een plek van twijfel en verwarring, van dromen en verlangen, van koppigheid en hypocrisie, van tweeslachtigheid en dubbele moraal, van einde en nieuw begin- een plek waar je kan kijken hoe ver je kan gaan. Tegenwoordig herken je de grens enkel aan een bord 'Willkommen in Deutschland', het veranderde wegdek of het vervallen douane kantoortje. Aan de grens overheerst nu voornamelijk leegte, het niets, de verdwijning, verwaarlozing. Deze onbestemdheid van het grensgebied wijst er echter niet op dat deze grens ook daadwerkelijk is verdwenen. Eenmaal de grens over,

ook al is die fysiek afwezig, betreed je een ander land. Grensoverschrijding maakt je van binnenlander tot buitenlander. Ondanks het opheffen van de fysieke grensbelemmeringen in de Europese Unie is het duidelijk dat de grens nog steeds aanwezig is in onze dagelijkse praktijken, instituties, conventies, handelingen en mentaliteiten. (Bron: Henk van Houtum)

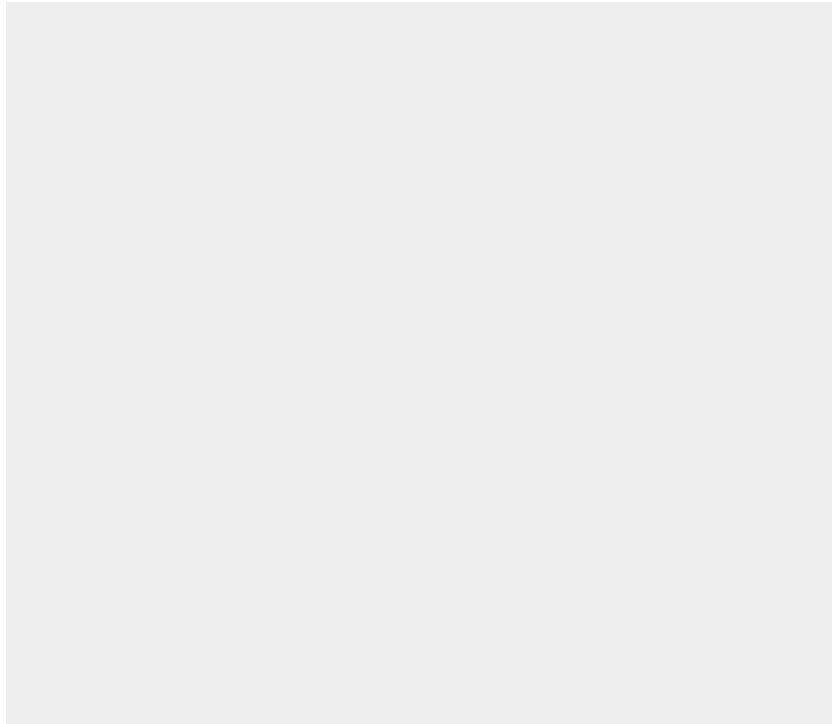
Het land is leeg maar het hoofd zit vol...

Door het openen van de grenzen hebben de grensposten geen functie meer. De grensovergangen zijn verwaarloosd en de spanning die de grens altijd met zich mee bracht is bijna verdwenen en maakt bij het zien van de grens plaats voor teleurstelling. Waar is de identiteit en de magie van de grens gebleven?

Deze fascinatie heeft geleid tot een afstudeeronderzoek waarin ik grip probeer te krijgen op open grensovergangen. Daarnaast heb ik dit onderzoek toegepast op de grensovergang bij Venlo en daarvoor een nieuw ontwerp gemaakt.

Voor de begeleiding van mijn afstudeeronderzoek en ontwerp wil ik graag Bernard Olsthoorn, Robert Nottrot en Jan van de Voort bedanken.

Inhoudsopgave

0

- 12 **Essay**
- 17 **Inleiding**

1

- 19 **Onderzoek**
- 20 probleembeschrijving
- 21 onderzoeksdoelstelling
- 21 ontwerpdoelstelling
- 22 onderzoeksvraag
- 22 deelvragen
- 23 deelonderwerpen
- 23 onderzoeksmethode

2

- 25 **De grens**
- 26 wat is een grens
- 34 geschiedenis
- 38 grenzen tegenwoordig in EU
- 43 toekomst van de grenzen in de EU
- 43 functies en faciliteiten
- 46 invloed van grenzen

3

- 51 **Analyse 3 grensovergangen**
- 52 Grensovergang Venlo-Duisburg A67/40
- 56 Grensovergang Kortrijk - Neuville en ferrain E17/A22
- 60 Grensovergang Eersel - Turnhout A67/E34
- 64 Conclusie

4

- 67 **Enquete (uitwerking zie bijlage)**

5

- 71 **Architectonische middelen**
- 72 beleving
- 74 uitstraling
- 76 herkenning
- 79 vormtaal
- 85 programma
- 86 doelgroep
- 87 landschap en natuur
- 88 duurzaamheid
- 90 infrastructuur
- 96 snelheid
- 98 conclusie

6

- 101 **Conclusie**
- 102 conclusie
- 102 samenvatting
- 107 aanbevelingen

7

- 113 **Reflectie**
- 114 reflectie

8

- 117 **Bronvermelding**
- 118 boeken
- 119 rapporten
- 119 essay's
- 120 websites
- 120 illustraties

9

- 125 **Bijlage**
- 126 Enquete vragen
- 130 Enquete resultaten

Essay

Architectuur bepalend voor Europees imago

Eigenlijk is het maar toeval dat Brussel de hoofdstad van Europa is geworden. Vanwege ruimtegebrek in Straatsburg waar het parlement in die tijd zetelde heeft Brussel toentertijd een paar kantoren ter beschikking gesteld. Om Brussel een boost te geven stond er enkele jaren later toevallig een heel groot gebouw leeg waar precies een Europees parlement met al zijn ambtenaren kon zetelen!

Architectuur kan grote invloed hebben op een stad, maar ook op een organisatie of politiek.

Regionale bouwbedrijven werden de architecten van het meest belangrijkste Europese Instituut. Zij hebben slim ingespeeld op de behoefte van ruimte aan het Europese Parlement. Zij hebben het Parlement naar Brussel gehaald zonder enig doordacht stedenbouwkundig plan voor Brussel. In die tijd was de EU nog niet bezig met het opzetten van een imago. Er was gewoonweg ruimte nodig. De EU gebouwen verschillen niets van de gebouwen die gebruikt worden in economische sector. De gebouwen zijn contextloze massa's met non-actieve glas façades. De omgeving reageerde passief op het ontstaan van mega projecten midden in de stad Brussel. Het was overgeleverd aan de economische en politieke macht. De kantoorgebouwen staan verspreid door heel Brussel. Brussel is een immense collage geworden van de surrealistische op zichzelf staande megaprojecten. Er is geen helder stedenbouwkundig plan te herkennen.

De EU is in de tussentijd vergeten om een goed imago op te bouwen. Wat dat betreft symboliseert de stedenbouwkundige situatie in Brussel het 'toevallige' imago van de Europese Unie. Het imago van de EU is diep weggezakt. De EU is blijkbaar een internationaal ergernis. De EU opgericht in 1950 is ontstaan vanuit een conflict met de wens naar vrede en vredige samenwerking op economisch gebied. Maar tegenwoordig staat de EU voor de crises, bureaucratie, regeldruk, democratisch te kort, bedreiging van banen en nationale identiteit. Dit is niet de bedoeling geweest van de voorvaders van de EU. Dit is waar Hans Magnus Enzenberger bang voor was. In zijn boek Ach Europa beschrijft hij hoe hij Europa wil behoeden voor vervlakking en kleurloze samensmelting. De gemeenschap van landen in Europa die juist was opgericht om ongewenst nationalisme te voorkomen en solidariteit over grenzen heen te bewerkstelligen dreigt nu zelf een staat te worden. Het zo geliefde continent Europa is opgegaan in dit Europese instituut. Ze heeft al een eigen vlag, een volkslied, eigen munt, eigen bestuur en parlement, en een krachtige communicatie- en marketingafdeling om het nieuwe land te promoten. Europa dreigt een eenwordingsmal te worden in handen van een Eurocratie die leeft en werkt in de biotoop van Brussel. Vandaar wellicht ook die ergernissen. (bron: Henk van Houtum)

Om dit imagoprobleem op te lossen zal de EU zich op de eerste plaats anders moeten profileren. Het moet helder zijn wat de EU wil uitdragen naar de

burgers en wat de burgers zelf verwachten van de EU. Het bepalen van een imago is hierin erg belangrijk. Naast alle marketing, reclames en politiek speelt architectuur een grote rol in het verbeteren van het Europese imago. De Europese unie is per ongeluk in Brussel terecht gekomen. Dat het een ondoordachte stap was blijkt uit de huidige stedenbouwkundige staat van deze stad.

Architectuur heeft veel invloed op de stad, omgeving en de gebruikers van het gebouw. De Europese Unie zal de gebouwen aan moeten passen aan deze omgevingsfactoren en haar gebruikers. De uitstraling van een gebouw kan de sfeer en emoties van de gebruikers beïnvloeden. Een instantie zoals de EU moet een gebouw bewonen dat helder is, herkenbaar, leesbaar en open overkomt. Dit kan de betrokkenheid van burgers aan de EU vergroten. De gesloten en nietszeggende façades van de huidige gebouwen hebben in die zin een negatief effect op het imago. Integratie van publieke ruimtes in de gebouwen kan bijvoorbeeld de burger met de Europese Unie kennis laten maken.

Een goed voorbeeld van een politiek gebouw waarbij de betrokkenheid van de burger voorop staat is het vernieuwde gedeelte van de tweede kamer. Het idee van de architect was dat de burger zoveel mogelijk in contact staat met de politiek. Vanaf het buiten plein zou men direct door kunnen lopen via een grote lange roltrap naar de publieke tribune. Helaas is dit niet gelukt zonder

een identiteitscontrole. Bijna alles in het nieuwe gebouw staat symbool. Het dak is transparant en wil daarmee de transparante democratie benadrukken. Lamellen, ontworpen als grauwe regendruppels die tegen de ruiten tikken zijn geopend op open vergaderingen en sluiten zich bij een gesloten vergadering. Zo weet men aan de buitenzijde waar op dit moment de politici mee bezig zijn en probeert men de Nederlander te verbinden met de kamer politiek. Ook van binnenuit worden de politici er continu mee geconfronteerd dat zij volksvertegenwoordigers zijn. Een groot raam in de gang achter de plenaire zaal waar iedereen voorbij moet lopen als men de zaal verlaat, framed de drukke markt op het plein. Hier kan men direct contact leggen met de burger. Dit is Nederland, hier doen we het voor, ten allen tijden, moet in de hoofden van de politici klinken.

Architectuur kan ook als reclame werken. Corporate architecture wordt dit genoemd. Dit is ontstaan in het interbellum ofwel tijdperk van de machine, waarin de omschakeling van handwerk naar massaproductie, de architectuur van de gebouwen waarin de productie plaatsvindt heeft veranderd. Zo ontstond er ook de mogelijkheid om via de architectuur van het gebouw informatie over de onderneming of haar producten over te brengen. Een goed voorbeeld hiervan zijn de AEG fabrieken van Peter Behrens. Venturi noemde dit soort gebouwen eenden. Ze worden als maatpak ontworpen voor de betreffende onderneming. Het is daarbij van belang dat er van te voren

een helder imago wordt vastgesteld. Imago overdracht kan op verschillende manieren worden bereikt. Van architect op gebouw, van omgeving op gebouw, identiteit onderneming op gebouw en product op gebouw. Corporate architecture moet met zorg worden toegepast. Al snel kan deze vorm van architectuur leiden tot een gedecoreerde schuur.

Het is van belang dat voor de EU ook een maatpak wordt ontworpen. Een maatpak wordt serieuzer genomen. Een belangrijke instantie als de EU behoort een maatpak aan te schaffen waarin men de instantie herkent. Niet alleen vanaf de buitenkant moet het Europese Parlement herkenbaar zijn maar ook van binnenuit. Anna Klingmann noemt dit de omgekeerde eend. Dit concept wordt steeds meer toegepast bij grote publieke gebouwen en merkbelevingswerelden.

Wanneer de consument van binnenuit de sfeer kan beleven ontstaat er een nauwere band met het merk of in dit geval de Europese Unie.

Niet alleen de gebouwen van de Europese Unie moeten worden aangepakt maar men moet ook rekening houden met de gevolgen van beslissingen die onder de EU zijn genomen. Zo heeft het Schengenverdrag ervoor gezorgd dat grensposten overbodig werden. Als gevolg van dit verdrag zijn langzaam aan alle economische en politieke grenzen binnen Europa komen te vervallen. Letterlijk vervallen.. In de meeste gevallen heeft men enkel de grensbewaking

weggehaald en de grensgebouwen laten staan. Zo ook op de grens van Frankrijk en België op de snelweg A22 tussen Lille en Kortrijk. Deze grensovergang is zo verloederd dat als je deze passeert uit moet kijken dat het plafond van de vroegere grenspost niet op je auto valt. Moet dit vrijheid, veiligheid en samenhang van de Europese landen uitstralen? Wat voor invloed heeft deze grensovergang op het imago van Frankrijk en België? En wat doet dit voor de Europese Unie?

Men ervaart wel op een positieve manier de vrije handel en het vrije reizen maar echt gevierd wordt deze vrijheid aan de grensovergang niet. Ook al is er geen controle meer, de oude grenspost is er nog steeds en laat geen positief beeld achter zich. Een verloederde grensovergang is geen verwelkoming van een land. Landen zijn zo erg met hun imago bezig maar hun eigen welkomstpoort wordt vergeten. Een hoop mensen ervaren een grens nog steeds als een soort mijlpaal van hun reis. Vooral vakantiegangers krijgen bij het zien van de grens een speciaal gevoel. De grens doet iets met je. Het benadrukt de verschillen tussen landen, geeft je een thuisgevoel of kan je boos maken. De grens heeft na het sluiten van het Schengen verdrag haar controle functie verloren maar speelt blijkbaar nog een hele belangrijke rol in de hoofden van de mensen.

Het grensgebied kan een grote rol spelen bij het oplossen van het imagoprobleem van de Europese Unie. De grenzen zijn weg maar wat houdt

dit in voor de bevolking? Zijn we nu Europeaan of toch gewoon Nederlander? Misschien voel ik me wel Limburger of slechts inwoner van een stad. Die keuze moet men zelf kunnen maken. Een herontwerp van de grensovergangen kan wel verheldering brengen in wat de Europese Unie en de landen onderling willen uitstralen. Daarbij moeten de nieuwe ontwerpen bewust zijn van de geschiedenis, huidige gedachtegang, toekomstige functie en emoties van de grens. De grens mag geen gesloten muur zijn. Vrijheid, veiligheid en samenhang staan voorop en mogen elkaar niet in de weg staan.

Wanneer de Europese Unie haar gedachte niet alleen tekstueel kenbaar maakt maar ook zichtbaar en voelbaar, zal het imago groeien. De Europese unie kan dichterbij de burger komen te staan wanneer zij naar hen toe duidelijker is. Daarnaast ben ik van mening dat zij als instantie niet moet proberen te overrulen maar enkel een extra zekerheid moet willen zijn voor de burger. De kracht van Europa ligt in haar verscheidenheid.

Afbeelding 3 Grensovergang Venlo – Duisburg vanaf Duitse zijde

Afbeelding 4 Grensovergang Venlo – Duisburg , Duitse zijde

Inleiding

Vanuit mijn fascinatie voor de grensovergang in Venlo heb ik mijn afstudeeropdracht ontwikkeld. Na het openstellen van de grenzen ligt het gebied er verwaarloosd bij. Ik ga onderzoek doen naar dit probleem en een mogelijke oplossing hiervoor vinden. De afstudeeropdracht bestaat uit een onderzoek en een ontwerpogave. Deze scriptie omvat het onderzoekgedeelte van de afstudeeropdracht.

Het onderzoek start met een onderzoeksanpak. Daarin wordt nauwkeurig het probleem beschreven en een probleemstelling geformuleerd. Vanuit deze probleemstelling zijn deelvragen gegenereerd. De deelvragen zijn de leidraad door het onderzoek.

Allereerst wordt er onderzocht wat een grens precies is en voor soorten grenzen en grensovergangen er bestaan. In dit onderdeel worden hiervan voorbeelden gegeven en de invloed besproken.

Daarnaast is er onderzoek gedaan naar de geschiedenis van grenzen en grensovergangen en hoe de huidige en toekomstige grensovergang eruit ziet. Uitvoerig worden de verschillende functies en faciliteiten van grensovergangen door de jaren heen beschreven.

Ook de invloed van de grenzen op economisch, sociaal, cultureel en emotioneel vlak komt aan bod.

Na deze informatieve voorkennis van grenzen en grensovergangen volgt een analyse van drie verschillende grensemplacementen. Hierin worden de situering, programma, doelgroep, problemen en beleving besproken. Hieruit volgt een conclusie die duidelijk laat zien wat er beter kan bij een nieuw ontwerp van de grensovergangen.

Een volgende stap is het verzamelen van informatie dat van belang kan zijn bij het ontwerpen van een nieuwe grensovergang.

Door middel van een enquête is er geprobeerd grip te krijgen op de beleving van de grens tijdens het passeren. De uitkomsten van de enquête komen in meerdere onderdelen terug.

Uit onderzoek is verder gebleken hoe men een grensovergang weer betekenis kan geven is, hoe om te gaan met de infrastructuur, het landschap en vormtalen.

Tenslotte wordt in de conclusie samenvattend antwoord gegeven op de deelvragen. De hoofdvraag wordt beantwoord door middel van aanbevelingen waarin architectonische middelen voor het ontwerpen van een nieuwe grensovergang worden beschreven. Deze tools kunnen worden gebruikt als handvatten voor een nieuw toekomstig ontwerp van een grensovergang.

1

Onderzoek

probleembeschrijving | onderzoeksdoelstelling | ontwerpdoelstelling | onderzoeksvraag | deelvragen
deelonderwerpen | onderzoeksmethode | ontwerpvoorstel

Probleem beschrijving

Door het openstellen van grenzen binnen de Europese Unie is de functie van een grenspost en gebied eromheen sterk veranderd of zelfs verdwenen. De vernieuwde functie past vaak niet meer bij de huidige grenspost. Het imago van een land wordt door de oude, verlaten, verwaarloosde, (gedeeltelijk) gesloopte grensposten enorm naar beneden gehaald. Ondanks het openen van de grenzen, en het opheffen van de fysieke grensbelemmeringen in de Europese Unie bestaat de grens nog steeds. Er is nauwelijks een grens te zien maar deze grens zit nog wel in het hoofd. De grens is lange tijd een deur geweest waar mensen werden tegengehouden. Nu laat die deur juist mensen binnen. Maar de integratie van landen draait niet alleen om de globalisering maar er moet ook aandacht komen voor het fysieke grensgebied. Er worden namelijk enorme bruggen geslagen waarin verbindingen worden gezocht met (vaak economisch en transport-) structuren aan de andere kant van de grens. Maar men vergeet het landschap wat daaronder ligt.

Sinds het openen van de grenzen, zijn de grensposten weggehaald en ontstond er een kale vlakte aan de grens. Tot nu toe is er niets gebeurd met deze vlakte. De grensposten zijn weggehaald maar er is niets voor in de plaats gekomen. Ik ben van mening dat je zo'n beladen gebied niet zomaar kunt negeren. De grens is een belangrijk baken voor mensen. Je verlaat het binnenland en gaat naar het land aan de overkant van de grens. De beleving van de grens is nog steeds sterk aanwezig alleen is de grens zelf een teleurstelling. Het is

niets meer dan een wegdekverandering, een chaos aan borden, honderden vrachtwagens en een smerig tankstation.

Onderzoeksdoelstelling

Dit onderzoek moet een antwoord geven op de vraag wat er van belang is bij het herstructureren van een open grensovergang dat binnen de EU ligt en hoe we dit onderzoek in kunnen zetten bij een herstructurering van de grens.

Belangrijke onderwerpen hierbij zijn:

- Geschiedenis van de grens(overgang)
- Emotionele beleving en invloed van de grens
- Analyse van de (open) grensovergang
- Functioneren van open en gesloten grenzen

Ontwerpdoelstelling

Het ontwerp draagt bij aan de herstructurering van de grensovergang waardoor er een volwaardig functioneel gebied zal ontstaan dat de identiteit van de grens waarborgt.

Belangrijke punten hierin zijn:

- Betekenis geven aan de grensovergang
- Entree functie van het land
- Veiligheid bieden
- Vrijheid
- Prikkelen, bewustwording van de grens (geschiedenis)

Onderzoeksvraag

Hoe kan men de open grensovergang in Venlo herontwerpen zodat de overgang weer betekenis krijgt, het programma en de faciliteiten aansluiten bij de huidige behoefte en bij het passeren van de grens emoties worden opgeroepen die bij deze open grens passen?

Deelvragen

- Wat is een grens, wat is de functie van een grens en wat voor soorten grenzen zijn er?
- Hoe ziet de geschiedenis van de Nederlandse landsgrens en grenspost eruit?
- Wat zijn de functies en faciliteiten van Nederlandse grensovergangen vroeger (gesloten grenzen) en nu (open grenzen).
- Wat voor invloed hebben grenzen op emotioneel, sociaal, cultureel en economisch gebied?
- Hoe zou de grens(overgang) er in de toekomst uit kunnen zien?
- Waarmee moet men rekening houden bij het herontwerpen van een grens(overgang) zodat deze weer betekenis krijgt?

Onderzoeksmethode

Voor de eerste en tweede deelvraag heb ik vooral literatuur gebruikt.

De derde deelvraag heb ik beantwoord aan de hand van literatuur en observaties op de emplacementen zelf.

Deelvraag vier komt voort uit onderzoek in literatuur, observatie en daarnaast een enquête die ik heb gehouden.

De vijfde deelvraag heb ik beantwoord vanuit een eigen visie en daarbij heb ik literatuur gebruikt om visies van anderen te pijlen.

Antwoorden van de laatste deelvraag komen voort uit een combinatie van methodes. Allereerst vanuit de literatuur en daarnaast heb ik gebruik gemaakt van de analyse en observatie methode. Ik heb bijvoorbeeld foto's en referenties geanalyseerd om zo tot een goed advies te komen.

2

De grens

wat is een grens | geschiedenis | toekomst | functies en faciliteiten | invloed van grenzen

Wat is een grens?

Het Van Dale woordenboek geeft de volgende omschrijving aan het zelfstandig naamwoord grens en het werkwoord grenzen aan:

grens (*de; v(m)*); meervoud: *grenzen*)

1denkbeeldige, scheidende lijn: *een staatkundige grens*;
de grenzen overschrijden (*of: te buiten gaan*) te ver gaan

gren·zen aan (*werkwoord; grensde, heeft gegrensd*)

1liggen naast, een grens hebben met: *België grenst aan Nederland*
2benaderen: *dat grenst aan waanzin*

Synoniemen voor het zelfstandig naamwoord grens:

afbakening, afgrenzing, afpaling, afperking, begrenzing, beperking, buitenkant, demarcatie, einde, eindpunt, grenslijn, grenslijn, limiet, maximum, omkadering, plafond, rand, scheiding, scheidingslijn, uiterste

Staatkundig gezien is een grens een denkbeeldige lijn die twee gebieden scheidt. Het is een scheidslijn. Het geeft aan wat bij jou hoort en wat tot de ander behoort. Kennelijk zit het in het menselijk instinct om een eigen terrein te af te bakenen. Het verplaatsen en ontstaan van nieuwe grenzen ontstaat meestal vanuit een verlangen naar uitbreiding. Dit resulteert in de meeste gevallen in een conflict. Al in het oude Egypte werden grensstenen gebruikt om stukken grond van landeigenaren af te bakenen. De grenzen

werden nauwkeurig bijgehouden en eens in de zoveel tijd door landmeters gecontroleerd aangezien eigenaren de grensstenen in hun voordeel nogal eens verplaatsten.

Over het algemeen ontstaat een grens altijd in een situatie waarin we een scheidslijn willen markeren van wij en zij.

Een grens geeft aan waar iets begint en waar iets eindigt. Dat hoeft niet altijd geregistreerd te staan.

Er zijn verschillende soorten grenzen:

Natuurlijke grenzen

Natuurlijke grenzen zijn grenzen waar een landschapselement zoals de zee, een rivier of gebergte het verkeer bemoeilijkt. De grens ligt in het midden van een rivier en bij een berg bovenop de bergkam. De grens van Costa Rica met Panama is een rivier met een brug als grensovergang.

Kunstmatige grenzen

Kunstmatige grenzen zijn meestal in verdragen vastgelegd. Ze zijn heel nauwkeurig in het terrein vastgelegd door op de knikpunten een grenspaal of grenssteen te plaatsen. Het kunnen ook natuurlijke grenzen zijn maar omdat deze grenzen nogal eens kunnen verschuiven zijn ze beter vastgelegd. Een voorbeeld van een kunstmatige grens met grenspalen is de oostgrens van

Afbeelding 5 Grensovergang Costa Rica – Panama

Afbeelding 6 Chinese muur

Nederland.

Op grenzen waar men ongecontroleerde grensoverschrijding wil bestrijden maakt men vaak gebruik van hekken, of zelfs een muur zoals in China. De muur moest het Chinese Keizerrijk beschermen tegen vijandelijke nomadische ruitervolkeren. Maar in de twintigste eeuw veranderde het doel van de grens van het communistische China van buiten houden naar het binnenhouden van het eigen volk. De muur zou Mao ertoe hebben geïnspireerd de Oost-Duitse leider Walter Ulbricht het advies te geven ook een muur te bouwen. Niet om mensen buiten, maar om ze nu juist binnen de Duitse Democratische Republiek te houden. Om dit soort grenzen te bewaken maakt men gebruik van bijvoorbeeld een (para)militaire grensbewakingsdienst, de marechaussee, de politie of de douane. Zij zullen langs de grens patrouilleren, met vuurwapens en eventueel honden. Een actueel voorbeeld hiervan is de grens van Verenigde Staten met Mexico. De grens wordt door de VS zwaar bewaakt om ongewenste migranten uit Mexico tegen te gaan. Op oncontroleerbare plekken in het landschap staat een hoge schutting waarlangs gepatrouilleerd wordt. In de tijd van de Berlijnse muur is zelfs gebruik gemaakt van mijnenvelden, wachttorens en boobytraps. Dit soort zwaarbewaakte grenzen vindt men tegenwoordig nog steeds bij landen die op vijandige voet staan of waarbij men illegale grensoverschrijding vreest.

Taalgrenzen

Taalgrenzen, de grenzen tussen 2 gebieden waar een verschillende taal wordt gesproken. Een bekende taalgrens is de Belgische taalgrens tussen Nederlandstalige en Franstalige gemeenten. Hoewel deze gemeente in één land liggen voelt men een scheiding door het taalverschil.

Administratieve grenzen

Administratieve grenzen zijn de grenzen tussen andere bestuurlijke eenheden dan staten, zoals tussen deelstaten, provincies of gemeentes. Administratieve grenzen worden vaak aangeduid met een (welkomst)bord.

Erfafscheidingen

De Egyptenaren deden het al, het afbakenen van eigen grond. Zij markeerden hun stuk land met stenen. Deze markering werd nauwkeurig ingemeten en bijgehouden in een boek. Tegenwoordig is er niet veel veranderd. Boeren markeren hun land met houten palen of een sloot. De buurman markeert zijn tuin met een heg en een schutting. Alle erfafscheidingen staan vermeld in het kadaster. Desondanks bestaan er nog steeds heel veel burenruzies.

Stadsgrenzen en vestinggrenzen

De gebieden met eigen grenzen waren vroeger veel kleiner en overzichtelijker dan de grenzen die we nu kennen. Om een stad vroeger te beschermen tegen

Afbeelding 7 Schutting in woonwijk

Afbeelding 8 Oostpoort Delft

vreemdelingen bouwde men vaak een stadswal of muur rondom de stad met enkele poorten waar personen en goederen gecontroleerd werden. De Oostpoort in Delft is één van de overgebleven poorten. Vaak lag er om de stad een gracht. Via een bewaakte poort bij een ophaalbrug over de gracht kon men de stad bereiken.

Kastelen, paleizen, forten en landgoederen werden ook beschermd voor gespuis van buiten. Ook hier werden muren gebouwd en grachten gegraven met ophaalbruggen. Daarnaast werden de gebouwen bewaakt door ridders en soldaten. Door de schuttersgaten in de dikke muren konden zij de vijand beschieten.

Onofficiële grenzen

Er bestaan ook nog andere grenzen dan staatkundige scheidingen. Deze grenzen noem ik voor het gemak onofficiële grenzen. Vooral in het landschap kan men deze grenzen tegenkomen. Bij een onofficiële grens vindt er altijd verandering van de omgeving plaats. Dat kan een verandering van landschap zijn, soort gebouwen, of een obstakel zoals een snelweg. Andere voorbeelden zijn een afgrond, open plekken in het bos, boeien in het water en een verandering van kleur bij stoeptegels. Het is interessant om te zien hoe voetgangers zich bewegen op een plein waar enkel met kleur verschil is gemaakt in voetpad en de rest van het plein. Ook onofficiële grenzen hebben dus invloed op het gedrag van mensen. Men staat even stil, kijkt even rond en gaat weer verder.

Vaak onbewust creëren we grenzen die grote gevolgen kunnen hebben voor de natuur, de stad of het gedrag van mensen. De spoorlijn in Delft snijdt Delft doormidden. Het noorden en zuiden van Delft zijn hierdoor van elkaar gescheiden en hebben een eigen centrum, eigen soort bewoners en eigen bepaalde bebouwing. Met de nieuwe spoorzone waarin de overgangen toegankelijker worden gemaakt en het spoor gedeeltelijk onder de grond komt te liggen wordt geprobeerd noord en zuid weer bij elkaar te brengen. Toch blijft de stad gemarkeerd. Je ziet het aan de oriëntatie van de bebouwing, soort bebouwing en het is gemarkeerd in de hoofden van de bewoners.

Mensen zijn gevoelig voor lijnen. De lijn staat voor orde, wettelijke begrenzing en verschillen. Het enige dat zich nergens iets van aantrekt is de natuur. Zij zal altijd proberen grenzen te overschrijden. Maar dat is niet altijd mogelijk, vaak door menselijk toedoen.

Afbeelding 9 Open plek bos

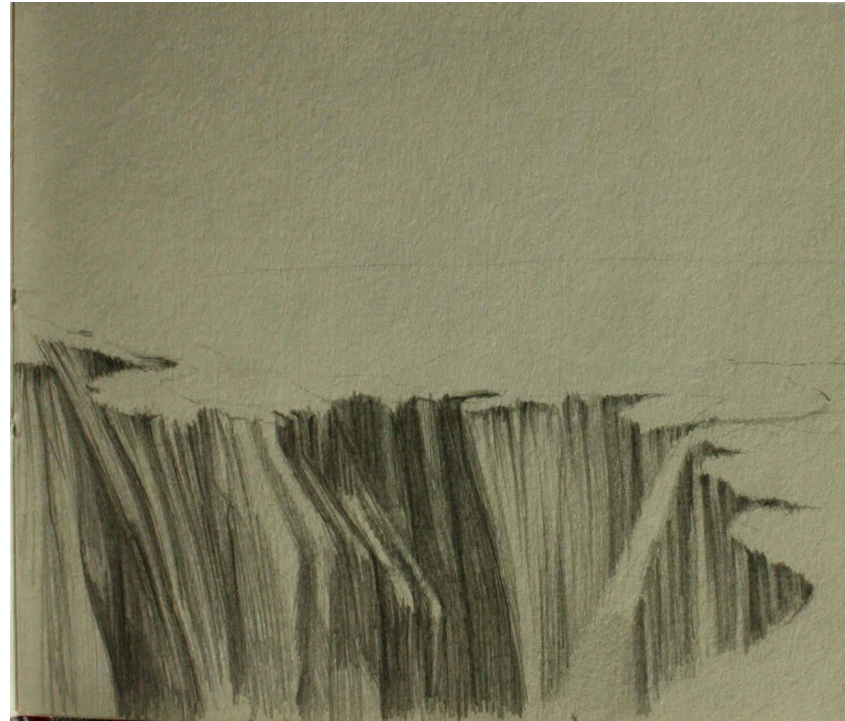

Afbeelding 10 trappen, de meerpaal Dronten

Afbeelding 11 Fietstunnel laan van Soestbergen

Afbeelding 12 Afgrond door Dennis de Bruin

Conclusie

Staatkundige grenzen en grensovergangen worden op verschillende manieren bewaakt. Binnen de EU wordt er nog nauwelijks gecontroleerd. Maar in de rest van de wereld waar een samenwerkingsverband zoals de EU niet bestaat worden grenzen tussen buurlanden nog volop bewaakt. Deze grenzen hebben als doel ongewenste personen buiten te houden. Maar soms wil een grens juist het eigen volk binnenhouden. Dit is bijvoorbeeld tijdens het communisme gebeurd in Oost-Duitsland, China en Cuba. Er worden allerlei middelen gebruikt om een grens te bewaken zoals een hek, poort, gracht, muren, slagbomen, douane en wachttorens.

Een grens is een beperking, een eindpunt. Ook op onofficiële grenzen eindigt er iets en begint er iets nieuws. Maar wat is een grens als deze wordt doorbroken? Spreken we dan nog wel van een grens? Wat voor functie heeft deze dan nog en hoe moeten we hiermee omgaan? Als de grens op een bepaald punt wordt doorbroken kunnen we erover heen stappen en het 'ander' zien. Een grens is namelijk ook een benadering van het 'ander'. Dit is gebeurd bij het openstellen van de grenzen in de Europese Unie sinds het verdrag van Schengen. De grensposten zijn sindsdien onbewaakt. De grens heeft zijn functie verloren. Maar de denkbeeldige lijn is blijven bestaan. Een belangrijk onderdeel van dit onderzoek is de zoektocht naar een nieuwe functie van de grensovergang.

Afbeelding 13

Border Mexico – VS

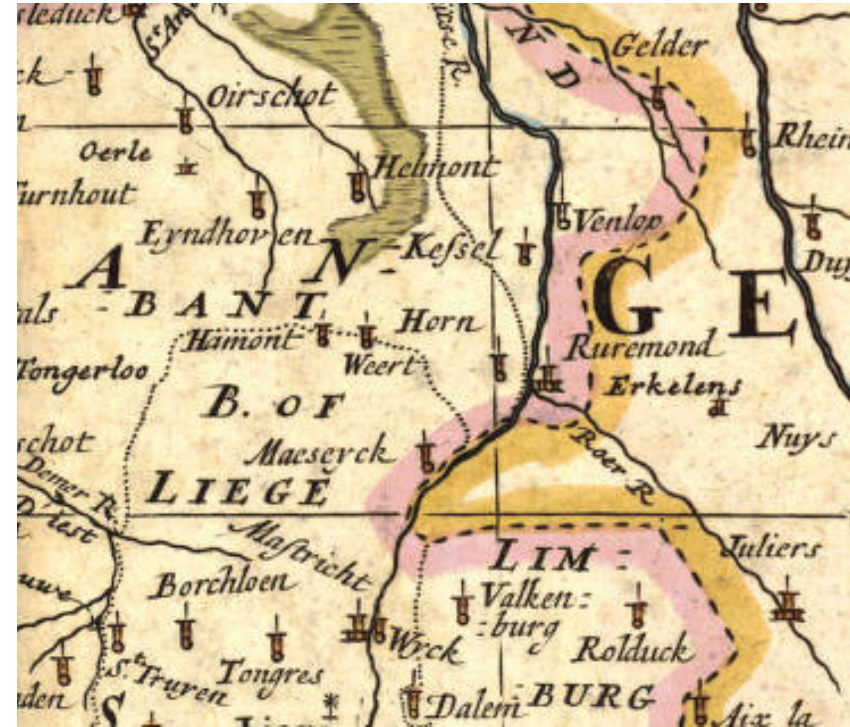
Geschiedenis

Landgrenzen en grensposten van Nederland voor de Tweede Wereldoorlog

In de Middeleeuwen maakten de Lage Landen deel uit van het Heilige Roomse Rijk. De macht lag hier niet bij het rijk maar lokale machtsverhoudingen waren bepalend in de onderlinge machtsstrijd tussen leenmannen en achterleenmannen, die als landheren, graven of hertogen hun familiebelangen verdedigden. Dit werd bereikt door het innen van belastingen, verlenen van marktrechten en controle op tolleren.

In deze tijd waren de grenzen niet echt duidelijk. Soms moest de bevolking in een grensgebied aan twee heren belasting betalen. Vooral in dunbevolkte gebieden als bossen en moerassen waren deze grenzen onduidelijk omdat niemand ze opeiste. Later ontdekte men interessante grondstoffen en konden dit soort gebieden toch nog tot conflict leiden. Vanaf de elfde eeuw kwamen er ook steden die hun eigen rechtsgebied kenden. Deze rechtsgebieden rond een stad werden gemarkeerd door banpalen. Wanneer men verbannen was, mocht je deze palen niet passeren. De steden werden beschermd door stadswallen en poorten. Sommige steden verwierven het stapelrecht. Goederen die langs deze stad vervoert werden moesten eerst in deze stad aangeboden worden.

Tussen de veertiende en zestiende eeuw kreeg de oostgrens van Nederland de contouren van de huidige grens. Door slimme huwelijkspolitiek van de Bourgondische hertogen met de Habsburgse keizers veranderden de machtsverhoudingen en kon de Habsburgse keizer Karel v tussen 1524 en 1543

Afbeelding 14 Oude landkaart, landgrenzen

een bestuurlijk geheel van Zeventien Provincies smeden. Bij de verovering van Gelre, vastgelegd in het Traktaat van Venlo (1543) kreeg de oostgrens grofweg zijn contouren die het nu nog heeft. Ondanks de korte instandhouding van de unie van Zeventien Provincies (tot 1568), heeft dit verband van gewesten een grote stempel gedrukt op de geschiedenis van de Lage Landen.

De geschiedenis van het huidige koninkrijk der Nederlanden werd in het verleden vaak herleid tot de Bourgondische Nederlanden. Tegenwoordig wordt vooral de Opstand tegen de Spanjaarden en de vorming van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden als beginpunt van de vaderlandse geschiedenis gezien. Met verdrag van de vrede van Munster dat in 1648 werd gesloten kwam er een einde aan de Tachtigjarige Oorlog tussen de opstandelingen in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden en Spanje (Habsburg). Om de grenzen te kunnen behouden in het kwetsbare laagland stelde de Republiek in de zeventiende en achttiende eeuw ver over de eigen grens verdedigingslinies op. Deze linies fungeerden als buffer tegen opkomende oorlogen in Duitsland. Maar in 1672 gingen deze barrières verloren nadat de bisschoppen van Keulen en Munster samen met de Franse koning Lodewijk XIV de oorlog verklaarden aan de republiek.

Vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw werd het belang van de landsgrens steeds belangrijker. De Republiek werd teruggeworpen op de grenzen zoals die in de Vrede van Munster waren vastgelegd. Ook nam het

Afbeelding 15 Grenspaal Maastricht

belang toe vanwege het afkopen van tol rechten en het slopen van stadswallen vanwege de steeds betere controle en hogere heffingen van invoerrechten aan de buitengrenzen van Nederland. Daarnaast werd cultuur steeds meer gezien als nationaal goed.

In 1815 werden de noordelijke en zuidelijke Nederlanden verenigd. De zuidelijke landsgrens van Nederland reikte toen tot Frankrijk. Maar de Belgen kwamen al snel in opstand en zo werd er in 1839 een verdrag ondertekend door de Nederlanders en Belgen waarin de vereniging teniet werd verklaard.

Na 1839 veranderde het grenslandschap sterk door de dreiging van naburige landen. Er werd een Hollandse Waterlinie aangelegd die het centrum van Holland moest verdedigen. Daarbij werd een deel van het landschap onder water gezet zodat de vijand kon worden tegengehouden. Deze waterlinie is drie keer toegepast. Tijdens de oorlog tussen Duitsland en Frankrijk, de Eerste Wereldoorlog en de Tweede Wereldoorlog.

In deze periode werd de eenwording van Nederland op alle fronten – bestuurlijk, sociaal, cultureel, economisch en landschappelijk – steeds sterker. Het opkomende nationalisme zorgde ervoor dat de gebieden aan weerszijde van de grens zich op een andere manier ontwikkelden. Zelf de grensgebieden werden uiteengerukt en men moest kiezen voor het ene of andere land. De

grensoverschrijdende gemeenschappen zoals Oost Friesland/ Groningen en Kleef/ Gelderland groeiden uiteen door de steeds sterker wordende nationale cultuur.

Door de scherpere grenzen groeide ook de smokkel vanwege de verschillende belastingen die werden geheven in verschillende landen.

Grenzen na de Tweede Wereldoorlog

Na de Tweede Wereldoorlog stelde Nederland aan Duitsland voor ter compensatie van het oorlogsleed om land af te staan. Het leken grote plannen maar uiteindelijk werd er een kleine strook land met een paar dorpjes betrokken bij Nederland. Maar de Nederlandse regering merkte al snel dat de voorheen Duitse dorpen zich bleven oriënteren op Duitsland. In 1963 na onderhandelingen werd overeengekomen dat Duitsland 280 miljoen D-mark zou betalen voor de teruggave van enkele dorpen.

Oprichting Europese Unie

De Europese integratie is ontstaan om een eind te maken aan de talrijke en bloedige oorlogen tussen buurlanden, met als hoogtepunt de Tweede Wereldoorlog. Sinds 1950 verenigen Europese landen zich economisch en politiek in de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal om te zorgen voor een blijvende vrede. (bron website Europese Unie). De samenwerking zorgde voor minder concurrentie en conflicten tussen de landen. De grenzen werden

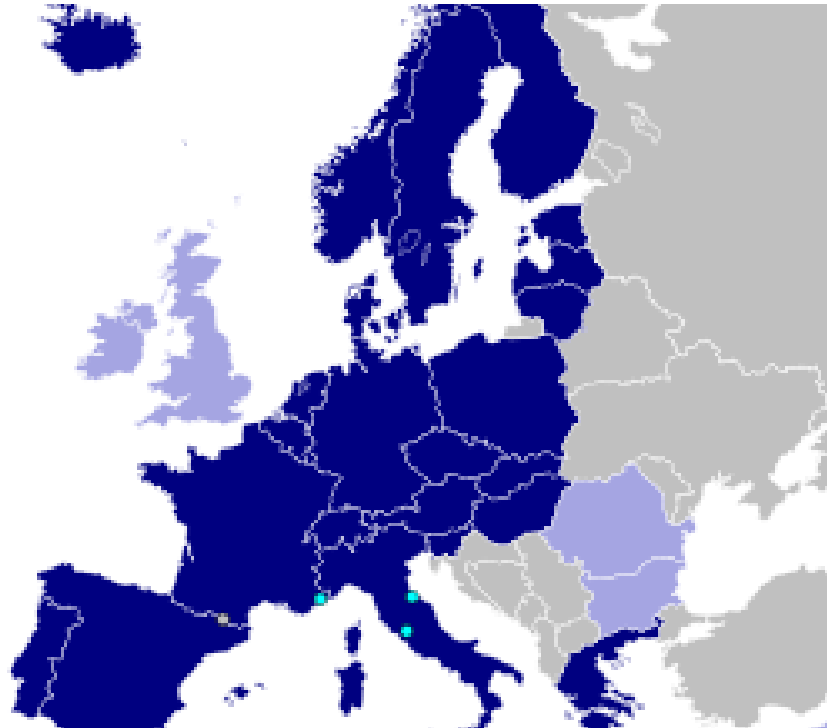

Afbeelding 16 Grensovergang Venlo autoweg 1978.

hierdoor steeds stabielier.

Op 1 juli 1960 werd besloten om de personencontroles in de Benelux-landen te verleggen naar de buitengrenzen waarna in 1969 werd besloten om ook andere formaliteiten aan de grens af te schaffen. Hiervoor moesten wel de accijnzen in de landen hetzelfde zijn.

In 1985 werd het Verdrag van Schengen gesloten waardoor ook de structurele grenscontroles aan de Nederland – Duitse grens niet meer nodig waren. Vanaf deze tijd namen steeds meer landen aan dit Schengenverdrag deel. Tegenwoordig zijn alle binnenlanden van de EU grenzeloos en is de grenscontrole verschoven naar de buitengrens van de EU.

Afbeelding 17 Schengenlanden

Grenzen tegenwoordig in EU

Door de totstandkoming van het Schengenverdrag in 1985 en het ontstaan van van de interne markt op 1 januari 1993 zijn economisch gezien de Europese binnengrenzen komen te vervallen. De structurele controles van papieren en bagage aan de grens worden vanaf nu niet meer gehouden. Slagbomen werden weggehaald en de douanekantoren staan leeg. De meeste kantoren zijn omgebouwd tot distributiekantoor, wegrestaurant of woonhuis. Veel van deze panden worden niet goed onderhouden of staan leeg. De uitstraling van deze panden en de leegte karakteriseert tegenwoordig de grensovergangen van Nederland.

De grensgebieden zijn vergeten en worden als einde plangebied beschouwd. Er wordt vanuit de overheden druk nagedacht over integratie met de buurlanden. Er worden enorme bruggen geslagen waarin verbindingen worden gezocht met (vaak economisch en transport-) structuren aan de andere kant van de grens. Maar men vergeet het landschap wat daaronder ligt. De integratie van landen draait niet alleen om de globalisering maar er moet ook aandacht komen voor het fysieke grensgebied. Sinds het openen van de grenzen, zijn de grensposten weggehaald en ontstond er een kale vlakte aan de grens. Tot nu toe is er niets gebeurd met deze gebieden.

Tijdens het schrijven van mijn onderzoek naar grenzen blijven er nieuwe ontwikkelingen komen. Hieruit blijkt hoe actueel het onderwerp eigenlijk is. Ook

Afbeelding 18 Vervallen bebouwing, grensovergang Venlo – Duisburg

Afbeelding 19 Vervallen grensovergang Wyler – Kranenburg

de Europese Unie is vanwege de crises volop in het nieuws. Het laatste nieuws omtrent de grensovergang komt zelfs uit Venlo. Er is felle kritiek ontstaan op het plaatsen van camera's boven de snelweg aan de grensovergang bij Venlo. Maar volgens minister Leers is het nieuwe camera bewaking systeem niet in strijd met het Schengenverdrag. Volgens hem is deze manier van bewaking een voorbeeld voor de andere Schengen landen. De reacties op het systeem lopen uiteen:

– *“Goed zo! Open grenzen betekent niet dat je dan ook maar niet meer kijkt wie er allemaal in en uit gaat. Toezicht blijkt zeer belangrijk!”*

– *“Big Brother is weer flink bezig, zeg.”*

– *“Als je camera's opstelt aan bijv. de Nederland - Duitse grens, betekent, dat je de Duitsers niet vertrouwd.”*

– *“Ook worden de camerabeelden niet gekoppeld aan andere opsporingssystemen en zijn ze niet te herleiden tot personen.” Vandaag nog niet. Daar kan een volgend kabinet weer heel anders over denken.*

– *“Prima zaak, voor mij mogen ze het 24 uur op alle grenzen inzetten. Als je niets te verbergen hebt dan heb je daar ook geen problemen mee.”*

– *“Zet de huisjes en poorten ook maar weer terug.”*

Artikel

‘Nederlandse grensbewaking voorbeeld voor Europa’

VENLO - Andere Europese landen zullen waarschijnlijk snel het Nederlands voorbeeld volgen van grenstoezicht met camera's.

Die verwachting sprak minister Gerd Leers (Immigratie) donderdag uit tijdens een grote grenscontrole bij Venlo van de marechaussee. Nederland is voorloper in Europa waar het gaat om het nieuwe camerasysteem @migoboras aan de grenzen. “Ik denk dat andere landen snel zullen volgen”, aldus Leers.

“Het systeem is ondersteunend voor het mobiel toezicht aan de grens. Daardoor kunnen we nog alerter signaleren waar situaties voorkomen die misbruik maken van de open grenzen, zoals bij mensenhandel en drugshandel.”

Verdachte auto's

De marechaussee presenteerde het nieuwe camerasysteem donderdag aan de internationale pers.

Het systeem herkent verdachte auto's die aan de grens Nederland in of uit willen rijden. Welke auto verdacht is, wordt vooraf ingegeven in een datasysteem. De camera 'ziet' een vergelijkbare auto met een kenteken uit een vooraf ingegeven land en alarmeert dan.

Motoragenten kunnen de gesignaleerde auto vervolgens aanhouden en

Afbeelding 20 Camerabewaking grensovergang Venlo

controleren. Er wordt niet gecontroleerd op het kenteken als zodanig, maar op land van herkomst.

Tijdens de grenscontrole in Venlo hield de marechaussee daar onder meer Bulgaren, Roemenen en Albanezen aan ter controle van papieren en inhoud van hun auto's.

Schengenverdrag

De nieuwe camera's hangen bij de 15 grootste grensovergangen. Daarnaast zijn er 6 mobiele systemen die op kleinere grensovergangen kunnen worden ingezet.

Het nieuwe camerasysteem is volgens Leers niet in strijd met het Schengenverdrag. Ook worden de camerabeelden niet gekoppeld aan andere opsporingssystemen en zijn ze niet te herleiden tot personen.

Doel van de persbijeenkomst was het wat brigadecommandant Martin Bos van de marechaussee noemde "een einde maken aan de mythes rond het nieuwe camerasysteem @migoboras." Zo werd de Duitse vrees dat ook vakantiegangers naar Nederland aan de grens worden geregistreerd, naar het land der fabelen verwezen .Het systeem mag maximaal 6 uur per dag gebruikt worden. "Voldoende om gerichte controles te doen", aldus Bos. (Bron: www.nu.nl) 23-08-2012

Ik denk dat het geen goede zet van minister Leers is geweest om de camera's op deze manier te introduceren. Het eerste waarmee je geconfronteerd wordt als je Nederland binnenkomt zijn de camera's. Het is prima om zo'n systeem te gebruiken maar ik ben van mening dat ze te aanwezig zijn en daardoor een negatief effect hebben op ons vrijheidsgevoel.

Toekomst van de grenzen in de EU

De grenzen worden steeds verder verlegd. Welke band heeft de bevolking met deze buitengrenzen? De Europese Unie profileert zich meer en meer als land. Het heeft al een eigen munt, vlag en motto. Zij wil dat de burgers van de EU zich Europeaan gaan voelen. Maar willen we dit wel? Wat is/wordt onze identiteit?

Europa bestaat niet zoals in Amerika uit verschillende staten. Europa bestaat uit verschillende landen met een eigen taal, cultuur, geschiedenis en tradities.

Het huidige grensgebied is verwaarloosd en heeft geen krachtige functie meer. Dit gebied leent zich uitstekend voor het stimuleren van de integratie tussen de landen binnen de EU. De kracht van de EU ligt in de samenwerking. Deze samenwerking moet niet alleen zichtbaar zijn in rapporten en cijfers maar moet men kunnen voelen en ervaren. En waar kan dat beter dan op de grens zelf! Het niemandsland verandert daardoor in een waardevol gebied. De bevolking wordt zo betrokken bij het integratieproces van de EU. Het grensgebied is bijgekomen van alle emotionele gebeurtenissen halverwege de twintigste eeuw. Nu is het tijd om dit gevoelige gebied in te zetten voor de toekomst. Het is belangrijk dat de landen hun eigen identiteit daarbij behouden. De verscheidenheid van landen is het rijkdom van Europa. De samenwerking in deze verscheidenheid is een groot goed. De EU is een hulpmiddel om dit te bereiken.

Functies en faciliteiten

In de Middeleeuwen waren er een hoop grenzen tussen vrijsteden, hertogdommen, graafschappen, bisdommen, kerken, kloosters, landschappen, gouwen en grietenijen. Deze grenzen werden beschermd door stadswallen, poorten, grachten en waren vaak bewapend. Nederland bestond toen uit heel veel kleine verschillende soorten grenzen. Aan deze grenzen werd belasting en tol geheven. De grenzen hielden ook vreemdelingen buiten. De functie van de grens bestond dus voornamelijk uit het beschermen van eigen inwoners en geld innen. Pas halverwege de zestiende eeuw na de Val van Gelre ontstond er een aangesloten grens van Groningen tot aan Gelderland. Maar door de vele andere grenzen zoals stadswallen en tolpoorten was de waarde van deze grens niet heel groot. Pas in de Negentiende en twintigste eeuw werden de landsgrenzen steeds harder en kwamen er controles. Vanwege verschillende accijnzen en heffingen in landen en om smokkel tegen te gaan kwamen er steeds professionelere grenskantoren. Daar werden persoonscontroles uitgevoerd en goederen gecontroleerd en aangemeld. In deze tijd groeide ook het nationalistische gevoel voor het eigen land. En werd de grens ook een beschermmiddel tegen het vreemde.

Na het open stellen van de binnengrenzen van Europa, hebben deze grenzen hun belangrijkste functie, het bewaken ervan, verloren. De structurele personencontroles zijn verdwenen. De oude douane gebouwen staan meestal leeg of zijn gesloopt. Er heerst een leegte op de douaneterreinen die nu vooral

als rustplekken dienen voor passanten en vrachtwagenchauffeurs. Aan de grote grensovergangen zijn vaak restaurants, sanitair, rustplekken en tankstations gevestigd. Aan de kleinere grensovergangen zijn winkeltjes te vinden waar goederen worden verkocht die in het andere land goedkoper zijn. Zo kent de kleine grensovergang van Herungen naar Venlo aan Nederlandse zijde een viszaak, bloemenwinkel en kleine supermarkt waar vooral koffie en kaas wordt verkocht. Veel van deze aangeboden producten zijn in Nederland nog steeds goedkoper dan in Duitsland al worden de verschillen steeds kleiner.

Maar Nederland heeft ook een aantal andere producten waren onze burens geïnteresseerd in zijn. Softdrugs, hasj en weed, houden de douane flink bezig. Deze drugs mogen in Nederland onder gedoogbeleid geconsumeerd worden maar zijn illegaal in de rest van Europa. Het is aantrekkelijk voor buitenlanders om toch softdrugs mee te nemen over de grens. Hier wordt streng op gecontroleerd. Door het toenemende drugstoerisme in de stad zijn de coffeeshops in de stad gesloten en zijn er twee verkooppunten in voormalige wegrestaurants op de grens tussen Kaldenkirchen en Venlo voor in de plaats gekomen. Op deze grens is er dus een bijzondere functie bijgekomen. Namelijk het beschermen van de stad tegen overlast door drugsgebruikers uit voornamelijk Duitsland en tegen straatdealers die aan deze groep willen verkopen. Door de ruime coffeeshops aan de overzichtelijke, bewaakte grens te situeren wordt de stad ontzien van drugskopers en is het voor dealers

moelijk om hun waar te verkopen. In Terneuzen bestaat een soortgelijke situatie aan de grens met België.

Het doel van de grens is door de jaren heen niet sterk veranderd. Zo beschermden de gracht en ophaalbruggen van kastelen de bewoners tegen indringers en markeerden de Egyptenaren hun grondstukken met stenen om onderscheid te kunnen maken tussen het grondstuk van henzelf en de buurman.

De grenzen zijn daarentegen wel verschoven. De binnengrenzen zijn verdwenen en er is een buitengrens om Europa gekomen. Omdat men vroeger vooral lokaal georiënteerd was lagen de grenzen dichtbij. Vanwege de globalisering, transportmiddelen, media en onze communicatiemiddelen kunnen grotere gebieden bediend worden. De grenzen worden daardoor steeds verder verlegd. Hoe groot het gebied ook is men wil de controle erover kunnen houden.

Middeleeuwen:

- Vreemdelingen buiten houden
- Tol heffen
- Belasting heffen

Vroeger voor Schengenverdrag:

- Personencontroles
- Goederencontrole op accijnzen en belastingen
- Bescherming eigen cultuur
- Douanekantoren

Na Schengenverdrag:

- Goederencontrole
- Distributiekantoren
- Inklaring
- Tolheffing (geautomatiseerd systeem)
- Douane, mobiele douane vooral
- Rustplaats
- Restaurant
- Sanitair

Afbeelding 21

Oude illustratie, smokkelen

Invloed

Economisch

Door het versterken van grenzen en het hanteren van verschillende accijnzen, heffingen en verbodsbepalingen in landen ontstaat er smokkel. Smokkel is het illegaal over de grens brengen van goederen.

Grenzen hebben invloed op de globalisering van de handel. Controle van personen en goederen zijn tijdrovend. De transportsector kan sneller en eenvoudiger opereren bij minder controles. Omdat Europa uit veel verschillende landen bestaat met ieder een eigen grens is er besloten om de economische grens te verleggen naar de buitengrens van de EU. In 1985 is dit Schengen verdrag besloten en in 1993 in werking gesteld. De landsgrens heeft daarmee zijn functie als douane verloren. Deze functie is binnenslands verlegd naar de havens en vliegvelden.

Cultureel

Grenzen versterken de eigen cultuur en tradities. In de meeste gevallen ontstaat hierdoor een mooie verscheidenheid. Wanneer men de grenzen hermetisch afsluit kan dit ook extreme gevolgen hebben op de ontwikkeling van de cultuur. Een voorbeeld hiervan is hoe de Amish uit Noord Amerika leven. Zij zonderen zich geheel af van de buitenwereld. Wanneer je eruit stapt word je genegeerd.

Afbeelding 22

Voetbalfans Nederlands elftal

Sociaal

Een grens of lijn (officieel of niet) geeft een markering aan. Wanneer je met je auto over een doorgetrokken streep rijdt, kun je rekenen op een boete. Een lijn voor een balie zorgt voor privacy en het wordt je niet in dank afgenomen wanneer je je auto scheef in het parkeervak zet. Lijnen beschikken over de magische functie ons in het gareel te houden.

Zo heeft de grens ook invloed op onze veiligheid. Het geeft aan wat bij jou hoort en wat bij mij. Mensen binnen de grens worden beschermd tegen mensen buiten de grens. Wanneer de vreemdeling de grens zonder toestemming betreedt zal deze worden opgepakt. Maar grensbewaking kan ook een omgekeerde werking hebben. Dit is te lezen onder het kopje emotie.

Grenzen hebben een identiteit bevestigende werking omdat ze de scheidslijn markeren van wij en zij. (bron De geschiedenis van de rand van Nederland). Doordat de grenzen in de negentiende eeuw steeds duidelijker werden en Nederland meer een eenheid vormde groeide het nationalisme van de bevolking. In de grensgebieden waar men vooral lokaal gericht was en nationaliteit er niet echt toe deed, moest men ineens gedwongen kiezen tot welk land men wilde behoren. Doordat men een keuze moest maken en de staat de eigen cultuur ging stimuleren om het eenheidsgevoel op te wekken kwamen mensen in de grensgebieden steeds meer met de rug tegenover elkaar

te staan. Dit laat zien dat een denkbeeldige lijn grote invloed kan hebben op een leefomgeving. Het versterkte daarmee het nationalisme.

Emotioneel

Een grens kan je vrijheid belemmeren. Dit is gebeurd na de tweede Wereldoorlog in oost Duitsland toen de koude oorlog tussen het oosten en westen begon op te laaien. Berlijn was toen opgedeeld in oost (DDR) en west (WDR) Berlijn. Het oosten behoorde tot de toenmalige Sovjet Unie en het westen bij west Duitsland. Veel hoogopgeleiden mensen uit het oosten verlieten het gebied waarna de DDR in 1952 het gebied begon af te sluiten met hekken. In 1961 werd er een muur gebouwd met enkele grensposten zodat niemand meer ongemerkt de grens over kon vluchten van oost naar west. Die beschermingsmuur moest de DDR beschermen tegen 'wegtrekken, infiltratie, spionage, sabotage, smokkel, uitverkoop en agressie uit het westen'. Toen de Muur steeds afschrikwekkender werd, konden sommige mensen het gevoel opgesloten te zijn moeilijk verdragen en kregen last van een syndroom dat Mauersyndroom, 'muurziekte', werd genoemd. Pas in 1989 werd de muur afgebroken en konden de mensen uit het oosten weer vrij reizen. Maar niet iedereen kon omgaan met de gekregen vrijheid. Sommige mensen verlangen nog steeds terug naar de tijd van de muur. De muur bood hen waarschijnlijk veiligheid, structuur en houvast.

De grens is vaak een strijdpunt. Doordat een volk veroveringsdrang heeft of

Afbeelding 23   Berlijnse muur

het niet eens is met de ligging van de grens ontstaan er oorlogen. Oorlogen laten grote littekens achter bij bevolkingsgroepen. Het duurt generaties voordat volkeren weer door een deur kunnen. De grens is voor vele mensen een emotionele lijn die hen aan de oorlog herinnert.

3

Analyse 3 grensovergangen

Grensovergang Venlo-Duisburg A67/40 | Grensovergang Kortrijk - Neuville en ferrain E17/A22 | Grensovergang Eersel - Turnhout A67/E34 | Conclusie

Grensovergang Venlo-Duisburg A76/40

Situering

Het grensemplacement Venlose Heide en Niederdorf ligt aan de A67 op de grens tussen Duitsland en Nederland. Het is een goede strategische ligging ten opzicht van het Ruhrgebied en de Haven Rotterdam. De kunstmatige grens ligt op kanonskogelafstand van de rivier de Maas. Het grensemplacement ligt aan Nederlandse zijde tegen de stad Venlo aan en aan Duitse zijde bij de dorpen Niederdorf en Herongen. De twee emplacementen zijn niet met elkaar verbonden.

Programma

Het grensemplacement aan Nederlandse zijde is in 2011 opnieuw ingericht. Door de aanleg van een nieuwe wegen, parkeerplaatsen, sanitair, verlichting is het Nederlandse emplacement een stuk veiliger geworden. Doordat de doelgroepen (vrachtwagenchauffeurs en automobilisten) zijn gescheiden is het overzichtelijker geworden. Daarnaast is er een nieuw restaurant in de planning en zijn er picknickplaatsen aangelegd.

De Duitse zijde bezit een restaurant met sanitair, een vervallen, half leeg gebouw waarin de douane/politie gehuisvest is, en enkele vervallen kantoortjes waar inkleding en betaling van tol plaatsvindt. Daarnaast zijn er parkeerplaatsen voor vrachtwagens en bij het restaurant parkeerplaatsen voor personenwagens.

Doelgroep

De huidige doelgroep van de rustplaatsen bij de grensovergang in Venlo bestaat uit voornamelijk vrachtwagenchauffeurs. Ook personenwagens kunnen gebruik maken van het grensemplacement maar door de onveilige infrastructuur (aan de Duitse zijde) en kille sfeer wordt dit bijna niet gedaan.

Problemen

Vooraf het Duitse grens emplacement is sterk verloederd. In het asfalt zitten gaten en scheuren. Er zijn te weinig parkeerplaatsen waardoor er op zondag een enorme rij van vrachtwagens op de vluchtstrook staan. De twee grensemplacementen zijn niet met elkaar verbonden. Om toch naar de andere kant te komen ontstaan er onveilige situaties onder het viaduct en langs de vangrail.

Doordat er aan de Duitse zijde geen aparte routes voor vrachtwagens en personenwagens zijn gemaakt ontstaat er onduidelijkheid waar men mag parkeren en rijden met een personenwagen. Alles rijdt kriskras door elkaar heen. Het restaurant is verstopt achter andere bebouwing en niet goed aangegeven.

Beleving

De grens doet kil, verlaten en onverzorgd aan. Enkel aan de welkomstborden, verandering van wegdek en grote parkeerplaatsen herkent men de

grensovergang. Uit de gehouden enquête is gebleken dat personen over het algemeen de grens als matig ervaren. De emoties die men wil voelen zoals vrijheid en blijdschap worden niet versterkt met wat men op de huidige grensovergang ziet.

Afbeelding 24 Parkeerplaats Nederlands grensemplacement bij Venlo

Grensovergang Kortrijk - Neuville en ferrain E17/A22

Situering

De grensovergang Kortrijk – Neuville en ferrain ligt aan de A22 op de grens tussen België en Frankrijk. Het is een belangrijke verbinding vanuit Frankrijk via Gent naar de Antwerpse haven. Het grensemplacement ligt enkele meters van de oorspronkelijk landsgrens vandaan aan de Belgische zijde.

Programma

De grensovergang heeft aan beide zijden een emplacement met kantoren en parkeerplaatsen en een midden berm met oude controlepost. Deze post is niet meer in gebruik. De meeste gebouwen op het emplacement zijn vervallen en niet meer in gebruik. Een enkel gebouw wordt nog gebruikt door een bedrijf. Naast de grote hoeveelheid aan parkeerplaatsen zijn er geen verdere faciliteiten op deze grensovergang te vinden.

Doelgroep

De huidige doelgroep bestaat uit bezoekers van de overgebleven bedrijven. Daarnaast worden de parkeerplaatsen nog een enkele keer gebruikt voor een tussenstop of als carpoolparkeerplaats.

Problemen

Doordat de overgang geen controlefunctie meer heeft zijn alle faciliteiten die het ooit had weggehaald. Het verval van de grensovergang is een groot

probleem. Hierdoor is er een onveilige situatie ontstaan. Er is geen toezicht meer waardoor de parkeerplaatsen niet meer veilig zijn.

Beleving

Het grensemplacement is totaal vervallen. Er kan zomaar een stuk plafond van de oude douanepost op je auto vallen! Het asfalt is niet meer in orde en de gebouwen staan leeg en zijn vervallen. Het passeren van de grens is een griezelige beleving.

Afbeelding 28 Parkeerplaats grensemplacement bij Kortrijk

Afbeelding 29 Parkeerplaats grensemplacement bij Kortrijk

Afbeelding 30

Vervallen restaurant grensemplacement bij Kortrijk

Grensovergang Eersel - Turnhout A67/E34

Situering

Het grensemplacement Eersel – Turnhout aan A67/E34 ligt op de grens tussen Nederland en België. Het is een belangrijke grensovergang omdat dit de ader is vanuit het Ruhrgebied richting de haven van Antwerpen. Het grensemplacement ligt een kilometer van de grens in België.

Programma

Dit grensemplacement omvat aan beide zijden vervallen en grotendeels verlaten douanekantoren waarin aan de Belgische zijde een paar grensexpediteuren gevestigd die de douaneformaliteiten bij in- en export van goederen verzorgen. Er omheen bevindt zich een grote hoeveelheid (verlaten) parkeerplaatsen. De twee emplacementen zijn door middel van een open stalen brug aan elkaar verbonden.

Doelgroep

De huidige doelgroep bestaat uit bezoekers van de overgebleven bedrijven. Daarnaast worden de parkeerplaatsen nog een enkele keer gebruikt voor een tussenstop.

Problemen

90% van het grensemplacement is niet meer in gebruik en is verwaarloosd. Hierdoor ontstaat er verval. Ruiten van oude kantoorgebouwen zijn ingegooid

en er is brand gesticht. Doordat er geen faciliteiten aanwezig zijn wordt het emplacement vrijwel nooit bezocht.

Beleving

De grensovergang is een grote, open, geasfalteerde, verlaten en vervallen vlakte aan de snelweg. De oude douanekantoren staan er nog maar zijn niet meer in gebruik. Er hangt een onaangename, griezelige sfeer. Omdat het emplacement 1 kilometer van de echte grens is verwijderd is het tamelijk onduidelijk waar de landsgrens loopt. Enkel door het verschil in wegdek en een welkomstbord kan men de grens herkennen. De grensovergang geeft daardoor vooral aan België een negatief imago. De Nederlandse zijde heeft geen entree en men is zich daardoor ook totaal niet bewust van de landsgrens.

Afbeelding 31 Parkeerplaats Nederlands grensemplacement bij Turnhout

© 2011 Google

© 2011 Google

© 2011 Google

Conclusie

Situering

De grensovergangen hebben allemaal een goede situering. Ze liggen alle drie aan een belangrijke transport ader die voor de havens van belang zijn. Dit betekent dat deze grensovergangen van enorme waarde kunnen zijn en een belangrijke rol kunnen spelen in de samenwerking tussen de landen.

Programma

Er is nauwelijks een programma aanwezig op de grensovergangen. Vaak bestaat de grensovergang enkel uit een kale asfaltvlakte met een aantal vervallen gebouwen. Hier zijn soms nog wat bedrijven in gevestigd. Geen functie betekent geen (sociaal) toezicht en dit betekent verval. Doordat er geen programma is, is er ook geen doelgroep meer.

Problemen

Het grootste probleem bij de grensovergangen is dat er geen herbestemming is ontwikkeld. De grenscontroles zijn gestopt maar de gebouwen staan er nog. Omdat deze geen nieuwe functie hebben gekregen zijn ze vervallen. De oude gebouwen suggereren dat er nog grenscontroles zijn. Dit wekt verwarring op en ondersteunt visueel gezien niet het Schengenverdrag. De open grensovergang zou “gevierd” moeten worden in plaats van een plek te zijn waar niemand wil zijn. Daarnaast zijn de vervallen grensovergangen bepaalt geen entree voor het achterliggende gebied en land. Doordat de grensemplacementen

zijn vervallen, er geen toezicht is en ze nauwelijks een functie hebben, zijn deze gebieden onveilig geworden. Het asfalt is vaak in slechte staat, goede verlichting ontbreekt en de bebouwing is vervallen.

Beleving

De grensovergangen geven een verloederde indruk. Alle drie de overgangen voelen niet veilig. Enkel de Nederlandse zijde bij de grensovergang van Venlo ziet er wat beter uit. Ook al heeft dit emplacement geen entree functie en is het programma minimaal, het voelt veiliger, schoner en daardoor prettiger. De andere emplacementen beschikken nog over de oude grensposten. Omdat deze geen functie meer hebben zijn ze vervallen. De vervallen grensovergangen laten een onaangename indruk achter en zijn bepaalt geen verwelkoming.

4

Enquête

Enquête

Om te achterhalen wat men van open grens(overgangen) vindt is er een digitale enquête afgenomen onder 40 personen. De enquête maakt onderscheid in leeftijd, geslacht, wel of niet wonen in een grensgebied en hoe vaak men de grens passeert. Daarnaast zijn er vragen gesteld over de emoties van de persoon tijdens het passeren van de huidige grens maar ook wat men in de toekomst graag zou willen ervaren. Ook zijn er een aantal praktische vragen gesteld over de huidige toestand van de grensovergang en hoe deze er in de toekomst mogelijk uit zou kunnen zien. Alle specifieke vragen, antwoorden en uitkomsten van de enquête kan men terugvinden in de bijlage.

Samenvatting van de uitkomsten van de enquête

Van de ondervraagden was 67% vrouw en 33% man waarvan het gros 44% tot de leeftijdscategorie 25-34 behoren en 31% bij 50-64. Van alle ondervraagden woont 31% in een grensgebied en passeert 62% de grens af en toe. De personen die in een grensgebied wonen passeren vaker de grens dan personen die niet in een grensgebied wonen. 74% van de ondervraagden voelde zich Nederlander tegenover 8% die zich Europeaan voelt. 10% voelt zich meer met hun stad verbonden.

De meeste mensen (zo'n 30%) herkennen de Nederlandse grens in eerste instantie aan een welkomstbord. Verder zijn de verandering van wegdek en de geparkeerde vrachtwagens belangrijke herkenningpunten van de grens.

De sfeer op de grens wordt door 54% matig genoemd en 33% aangenaam. Daarnaast zijn er nog wat uitschieters naar de negatieve kant. Andere gestelde vragen zijn:

Welke emoties ervaart u het sterkst tijdens het passeren van de grensovergang?

Vrijheid, verwachting, ontspanning, blijdschap en ontdekking worden het meest genoemd. Wat opvalt is dat niemand trots noemt.

Als u naast de bekende faciliteiten van een grensovergang (tankstation, sanitair, restaurant en rustplaats) nog een extra faciliteit(en) mocht toevoegen, wat voor faciliteit(en) zou dit dan zijn?

Hierbij koos men park/wandelroute het vaakst. Daarop volgden een winkelcentrum, hotel, uitkijktoren, museum/ expositie en congresruimte .

Hoe zou de ideale grensovergang met Nederland er voor u uitzien?

Bijna iedereen stemt op verwelcoming van het land. Daarop volgden:

- roept geschiedenis op
- straalt trots uit
- d.m.v. een landmark, bijv. hoge toren
- verlichting

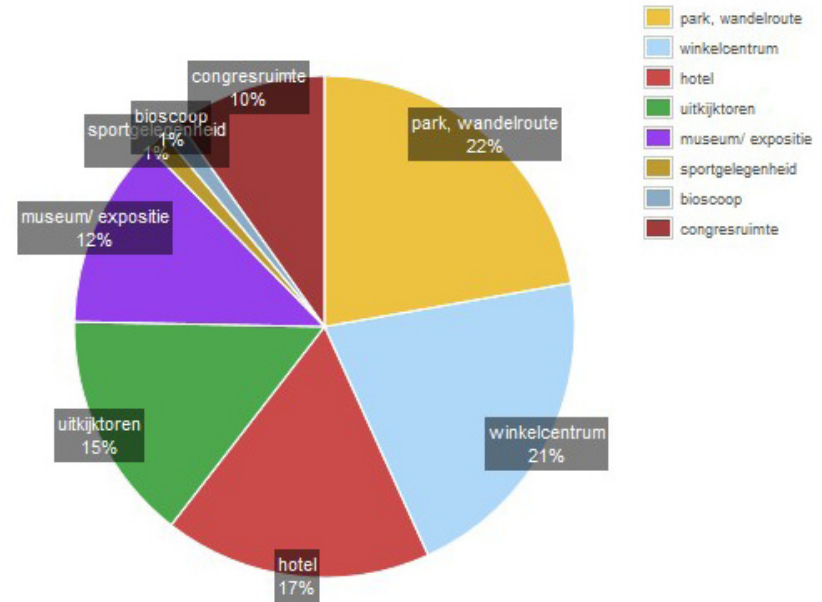
Welke emoties zou u in de toekomst willen ervaren wanneer u een open grensovergang passeert?

De emoties die men het liefst wil ervaren zijn: vakantiegevoel, vrijheid, veiligheid, ontdekking, verrassing en ontspanning.

Maar 2 personen willen niets voelen en vinden het prima zoals het nu is.

Conclusie enquête

Uit de enquête is gebleken dat 95% van de ondervraagden de grensovergang gemarkeerd willen hebben. Het gros vindt een welkomstbord de beste manier om dit te doen. Maar ook een landmark zoals een toren werd vaak gekozen. De ondervraagden vonden het belangrijk dat de grens een verwelkoming is voor het land, dat het trots uitstraalt en geschiedenis oproept. Het liefst ervaren zij tijdens het passeren een vakantiegevoel, vrijheid, veiligheid, ontdekking, verrassing en ontspanning. Men vindt de sfeer op de huidige grensovergang over het algemeen matig. Als extra programma op de overgang kiest men vooral voor een park/wandelroute. Uit de optionele open vraag blijkt dat de ondervraagden een herkenningspunt belangrijk vinden.

Afbeelding 34 Enquête taartdiagram

5

Architectonische middelen

beleving | uitstraling | herkenning | vormtaal | programma | doelgroep | landschap en natuur | duurzaamheid
infrastructuur | snelheid | conclusie

Beleving

Het is van belang dat de burger, bedrijven, regio, overheid en de Europese Unie zich in de nieuwe grensovergang kunnen herkennen. De grens is van en voor iedereen. Iedereen kent de grens en heeft er een bepaald gevoel bij. Hoe men een grens beleeft hangt af van verschillende aspecten. Het grensgebied is voor velen een emotioneel beladen gebied. Dit kan afhangen van de geschiedenis, de kracht van het nationalisme, cultuur, politieke macht, leeftijd persoon enz. Bij de herstructurering van een grensovergang moet men daarom onderzoek doen naar deze verschillende aspecten.

Bewustwording van de grens

Door het stimuleren van de bewustwording van de grensovergang zal de overgang weer gaan “leven”. De grens is geen scheidslijn meer maar een waardevol gebied waar twee landen bij elkaar komen. De integratie van deze twee landen moet versterkt worden door bewustwording van de grens.

Belevings- onderzoek

Uit analyse is gebleken dat alle belanghebbenden vrijheid als grootste goed ondervinden. Daarnaast zijn samenhangigheid en samenwerking belangrijke punten waaraan de grensovergang moet voldoen.

Uit de antwoorden van de vraag welke emoties men het sterkst ervaart tijdens het passeren van de grensovergang is gebleken dat vrijheid, verwachting, ontspanning, blijdschap en ontdekking het meest worden genoemd. Tevens

Afbeelding 35

Kleibeeld 'Vrijheid' door Deodaat Visser

is gebleken dat mensen in de toekomst tijdens het passeren emoties als vakantiegevoel, vrijheid, veiligheid, ontdekking, verrassing en ontspanning willen ervaren.

Als we de huidige emoties vergelijken met de emoties die men graag zou willen ervaren zien we dat er vooral voor positieve emoties is gekozen. Vrijheid gekoppeld aan vakantiegevoel is het meest gekozen. Men ervaart bij de huidige grensovergang naast vooral verwachting ook wel wat ontdekking maar in de toekomst wil men naast de ontdekking ook verrassing voelen. Verwachting wordt hierbij niet meer genoemd.

Wat opvalt is dat trots en veiligheid bijna niet worden genoemd in de eerste vraag. Maar veiligheid komt wel als derde belangrijkste punt naar boven bij de tweede. Wederom wordt trots hier niet genoemd, maar komt wel terug in een derde vraag over hoe de ideale grensovergang er voor hen uit zou zien in Nederland. Bijna iedereen kiest hier voor verwelkoming van het land. Maar de ondervraagden vinden herinnering aan de geschiedenis en uitstraling van trots ook erg belangrijk.

Emoties en gevoelens die de ondervraagden van de enquête in een toekomstig ontwerp zouden willen terugzien zijn :

– vakantiegevoel en ontspanning

- vrijheid
- ontdekking en verrassing
- veiligheid
- trots, ervaring geschiedenis, verwelkoming

Uitstraling

Omdat de grensovergang een entreefunctie heeft is het van belang om de uitstraling te bepalen. Daarbij moet gekeken worden naar het gewenste imago van de omgeving, regio en het land. Op deze manier is iedere grensovergang uniek, wordt de identiteit van het land behouden en kan men onderscheid maken tussen de verschillende grensovergangen.

Imago

De grensovergang kan als uithangbord dienen voor de regio. Er moet goed onderzocht worden hoe het ontwerp van de nieuwe grensovergang hierop in kan spelen. Door te kijken naar de behoefte van de omgeving krijgt men een goed beeld hoe het programma op de grensovergang er uit kan zien. Het nieuwe programma heeft een ondersteunende werking op het imago.

Entreefunctie

De eerste indruk van iets of iemand is vaak het belangrijkste. Een grote hoge muur met prikkeldraad creëert afstand, terwijl een boog met rozen je verleidt eronderdoor te lopen. Verwaarloosde grensovergangen hebben een afstotende werking. Het is niet aangenaam om er naar te kijken en te verblijven. Omdat grensovergangen meestal op strategische plekken aan de landsgrens zijn gelegen vormen zij de eerste indruk van een gebied of land. Het is daarom van belang dat deze indruk goed is en klopt bij het imago wat men wil uitstralen.

Identiteit

De grens moet een entree zijn voor het achterliggende gebied. Het is daarom belangrijk dat het achterland zich met de grensovergang kan identificeren. Een grote Duitse worst aan de Belgische grens zal niet begrepen worden.

Afbeelding 36   Arc de Triomphe, Parijs

Afbeelding 37   Poseren bij Frans welkomstbord

Herkenning

De huidige grensovergang herken je aan een kale asfaltvlakte, vies restaurant, wegdekverandering, vele vrachtwagens en vervallen bebouwing. Dit zijn vrij duidelijke herkenningspunten maar ze hebben een negatieve lading. De vraag is hoe we op een positieve manier de grensovergang kunnen herkennen. De open vlakte kan ook op een positieve manier worden ingezet zodat het geen verlatenheid uitstraalt maar vrijheid. Daarnaast kan de vorm en materiaal van de snelweg het grensgebied markeren en een overgang creëren van het ene naar het andere land. Op bekende grensovergangen zijn vaak rustplaatsen te vinden. Omdat de grens vaak als een mijlpaal wordt gezien is er de behoefte om even te stoppen en de reis te onderbreken. Doordat men gebruik maakt van oude herkenningspunten maar deze op een positieve manier inzet wordt de nieuwe grensovergang beter begrepen. Andere manieren om de grensovergang te markeren zijn het plaatsen van een landmark, iconen en logo's.

Landmark

Een herkenningspunt wordt ook wel een landmark genoemd. Het betekent letterlijk een geografisch kenmerk dat gebruikt werd door ontdekkers en anderen om de weg (terug) te vinden. In de huidige tijd wordt met een landmark bedoeld, alles wat makkelijk herkenbaar is zoals een monument, gebouw, bouwwerk of natuurwonder. Voorbeelden van landmarks zijn bijvoorbeeld de Eiffel toren in Parijs, Niagara Falls, Koeweit Torens en het

Vrijheidsbeeld in New York. Door de grensovergang een speciek ontwerp te geven dat opvalt, zich onderscheidt van de andere grensovergangen en in de omgeving past zal het een landmark zijn voor de omgeving.

Iconen en logo's

Dikwijls staan aan grenzen het icoon of logo van het land groot uitgebeeld. Voorbeelden hiervan zijn de Toro van Spanje en het bord 'Welcome to fabulous Las Vegas' in Las Vegas. Dit soort borden worden vaak door mensen op de foto genomen en worden gezien als mijlpaal in hun reis. Dit soort herkenningspunten kunnen wanneer ze goed uitgevoerd zijn het imago versterken.

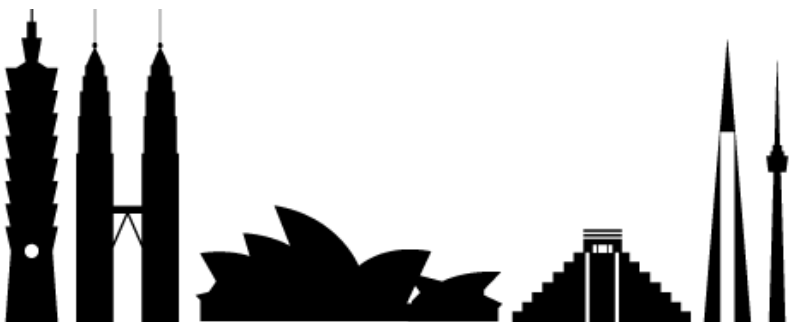

Afbeelding 38 Icoon van spanje, El Toro de Torreblanca

Afbeelding 39 Welkomstbord :'Welcome to Las Vegas'

Afbeelding 40

Silhouetten landmarks

Vormtaal

Men moet zich realiseren dat de vormtaal van het ontwerp invloed heeft op de beleving van de grensovergang.

Daarom is er onderzoek gedaan naar vormentalen met betrekking tot verschillende belevingsvormen. De belevingsvormen die worden gebruikt komen voort uit de enquête. De belevingen die hier worden genoemd worden het liefst ervaren tijdens het passeren van de grens. Elke belevingsvorm is geprobeerd te visualiseren. Emotionele beleving:

– *Vrijheid*

Vrijheid wordt meestal genoemd in samenhang met uitzicht. Vrijheid is onbegrensd. Meanderen van een rivier. Keuzemogelijkheden.

– *Herkenning*

Opvallende elementen in de omgeving. Hangt samen met veiligheid. Men voelt zich algemeen veiliger in bekende omgeving dan onbekende omgeving.

– *Verrassing*

Wanneer men niet weet wat er komen gaat. De bocht om, een vervreemding.

– *Veiligheid*

Mensen staan nooit midden in een veld. Zoeken altijd iets waar ze omheen, op of onder kunnen staan. Vooral op plekken waar men niet eerder is geweest. Dit noem ik houvast. Overkapping zorgt voor intimiteit. Licht, uitzicht en overzicht.

Programma beleving:

– *Samenkomen*

2 vormen die samen (voor een deel) een eenheid vormen.

– *Uitzicht bieden*

De hoogte in. Geen beperkingen. Weten wat komen gaat.

– *Verwelkoming*

Een boog of ark is de meeste gebruikte vorm om verwelkoming uit te beelden.

Vrijheid

Afbeelding 41 Foto 'Vrijheid'

Verrassing, uitzicht

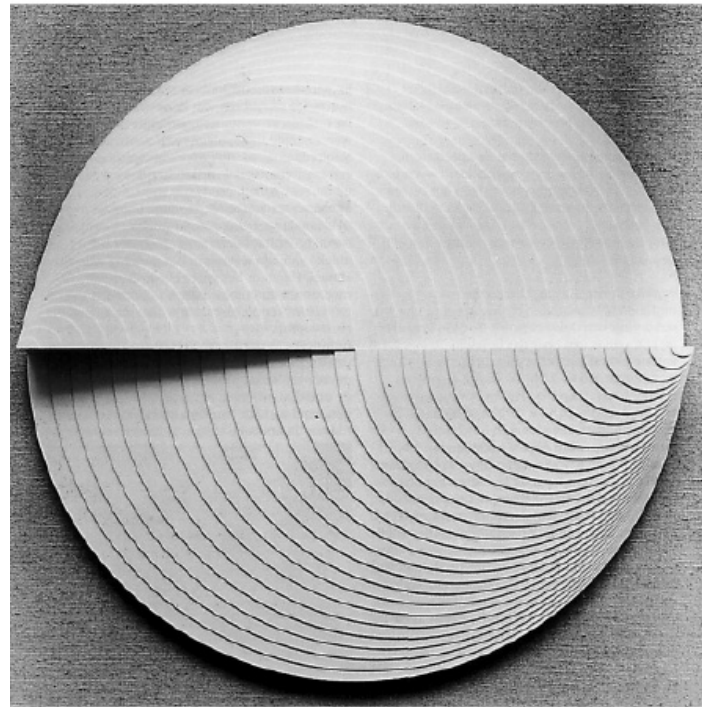
Afbeelding 42 Montségur. Trappetje naar de afgrond

Samenkomen, omarming

Afbeelding 43 Omarming in vrijheid, albast door Lidy Rubers

Samenkomen, omarming

Afbeelding 44 Omarming Cirkel door Ad Dekkers

Herkenning, veiligheid

Afbeelding 45 Michigan Labor Legacy Landmark

Samenkomen

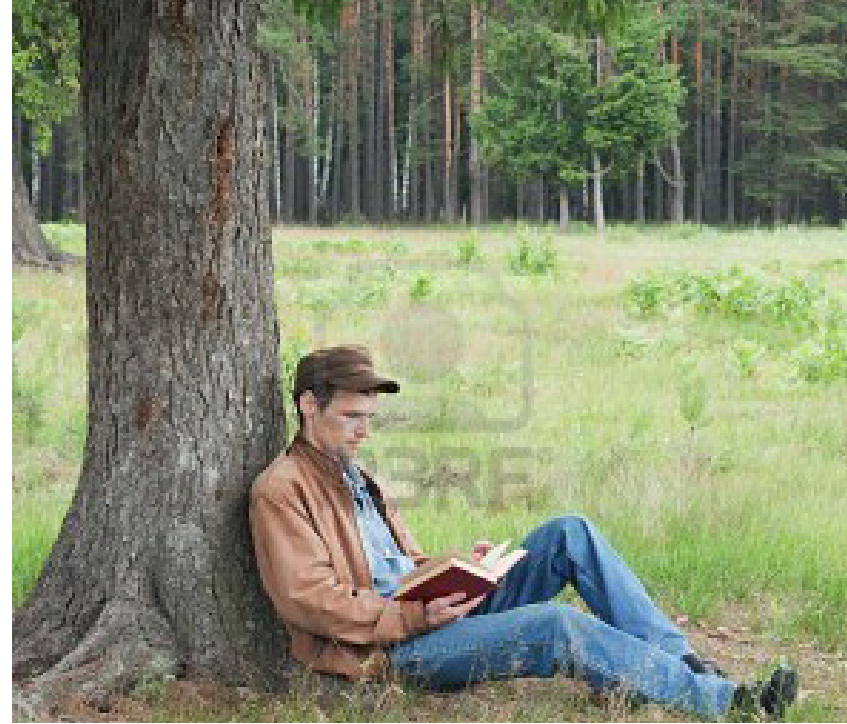
Afbeelding 46 Eenheid in verscheidenheid Rabobank Bürgi

Veiligheid, beschutting

Afbeelding 47   Veilig bij moeder

Veiligheid, houvast

Afbeelding 48   Beschutting onder boom

Verwelkoming, natuurlijke ark

Afbeelding 49 Boog, Arches VS

Verrassing

Afbeelding 50 Draaiend Huis van John Körmeling op Hasselt Rotonde Tilburg

Programma

Huidige programma

Omdat de grens voor reizigers vaak als mijlpijl wordt gezien is er de behoefte om juist hier de reis te onderbreken. Mensen verwachten dat het huidige programma van een doorsnee grensovergang bestaat uit parkeerplaatsen, tankstation, een restaurant met sanitair en picknickplaatsen. Maar op de meeste grote grensovergangen is dit niet of nauwelijks het geval. Er zal daarom in deze behoefte moeten worden voorzien. Voldoende faciliteiten hebben een positief effect op de reisonderbreking waardoor de bewustwording van de grens wordt vergroot.

Extra programma

Door een extra programma aan de grensovergang toe te voegen zal dit zorgen voor een grotere doelgroep waardoor de levendigheid zal toenemen.

De aanwezigheid van andere mensen heeft een aantrekkingskracht op andere reizigers. Een extra programma zoals een restaurant, tankstation of hotel is instaat om de grensovergang dag en nacht levendig te houden. Het programma moet wel aansluiting vinden bij de rest van de omgeving. Alleen dan zal de overgang druk bezocht worden.

Veiligheid

Het is van groot belang dat de grensovergang een veilige plek is waar men wil stoppen. Wanneer dit niet het geval is zal men doorrijden tot een volgende

stopgelegenheid. Belangrijke thema's rondom veiligheid zijn verlichting, overzichtelijke parkeerplaatsen, duidelijke toegangswegen en hygiene.

Verlichting

Goede verlichting is noodzakelijk zodat men zich veilig voelt op het grensemplacement. Daarnaast zorgt straatverlichting voor een veilige verkeerssituatie. Donkere hoeken moeten worden voorkomen zodat wildplassen onaantrekkelijk wordt.

Parkeren en toegangswegen

Het is van belang dat er voldoende parkeerplaatsen aanwezig zijn voor vrachtwagens en auto's. Aan de Duitse grens is er op zondag behoefte aan een grote hoeveelheid parkeerplaatsen voor vrachtwagens. Doordat er op de huidige emplacements een tekort is, ontstaan er levensgevaarlijke situaties omdat er dan geparkeerd wordt op de vluchtstrook. Ook de scheiding tussen parkeerplaatsen voor vrachtwagens en auto's zorgt voor veiligere verkeerssituatie. Daarnaast is het erg belangrijk dat er een voetgangerszone gecreëerd wordt zodat men veilig de faciliteiten vanaf de parkeerplaatsen kan bereiken. Een grensovergang kent vaak aan beide zijden een emplacement. Wanneer deze niet aan elkaar gekoppeld zijn ontstaan er onveilige situaties zoals het oversteken van de snelweg.

Hygiëne

Vies sanitair staat misschien wel bovenaan in de top van ergernissen op rustplekken aan de snelweg. Het sanitair moet eenvoudig schoon te maken zijn en aangenaam in gebruik. Genoeg schone toiletten voorkomen wildplassen.

Doelgroep

Door het creëren van een groter programma zal de doelgroep groeien en uitbreiden. Het mixen van doelgroepen heeft een positief effect op de sociale controle. Wanneer men rekening moet houden met andere groepen zal dit een positief effect hebben op het gebruik van de grensovergang. Hiermee worden dan onaangename levensstijlen van bepaalde groepen doorbroken. Men zal zich aan moeten passen aan de rest van de omgeving. Daarnaast is er een kudde effect te zien bij bijvoorbeeld het toiletgebruik. Wanneer de toiletten schoon zijn zal men dit zelf in stand willen houden. Wanneer het tegenovergestelde het geval is men zelf ook minder proper.

Een grotere doelgroep zorgt voor meer levendigheid op de grensovergang. Door het aantrekken van verschillende groepen zal er 24 uur lang bedrijvigheid plaatsvinden. Levendigheid versterkt het veiligheidsgevoel.

Doordat de grensovergang een grotere doelgroep aantrekt (en niet een enkele doelgroep) zal men zich sneller prettig voelen. Iedere vrouw kent wel het gevoel wanneer men een truckerscafe binnen stapt.

Landschap en natuur

Een groot aantal grensovergangen is gesitueerd in een natuurlijke omgeving. Het emplacement bestaat grotendeels uit geasfalteerde parkeerplaatsen. Er is in de meeste gevallen bij het ontwerp geen rekening gehouden met de (natuurlijke) omgeving waardoor de grensovergang een vervreemding is van de omgeving. Wanneer men de overgang inpast in het landschap zal de vervreemding verdwijnen en zal er een unieke grensovergang ontstaan waarmee de omgeving zich zal kunnen identificeren.

Uit onderzoek is gebleken dat men graag rekening houdt met de omliggende natuur. Het wordt gewaardeerd wanneer de snelweg een bocht maakt om een bos in plaats van dat er dwars doorheen gereden wordt. (Bron: Van den Berg e.a.).

Daarnaast is de natuur een uitermate geschikte plek om tijdens de reis tot rust te komen. Er moet daarom genoeg groen bespaart (gecreëerd) worden om in deze behoefte te kunnen voorzien.

Ecologische hoofdstructuur

Natuurgebieden in Nederland zijn erg versnipperd waardoor de biodiversiteit afneemt. De Ecologische Hoofdstructuur (EHS) heeft als doel om natuurgebieden te vergroten. Door natuurgebieden te vergroten en te verbinden met hun omgeving, kunnen planten en dieren zich makkelijker verspreiden over

Afbeelding 51

Ecduct Boerskotten

meer gebieden. Hierdoor zijn deze gebieden beter bestand tegen negatieve milieu-invloeden. In grotere natuurgebieden kunnen bovendien meer soorten planten en dieren leven. (Bron: Rijksoverheid)
Grensovergangen en snelwegen hebben een grote invloed op de versnippering van de natuurgebieden. Bij een nieuw ontwerp zal daarom rekening moeten worden gehouden met de behoefte de ecologische hoofdstructuur te vergroten.

Duurzaamheid

De afgelopen jaren is duurzaamheid een belangrijk thema geworden binnen de bouw. Het is van belang dat het thema duurzaamheid van het begin geïntegreerd wordt in het ontwerp. Mogelijke duurzame ideeën die men kan integreren in een ontwerp van een grensovergang zijn:

Waterberging

Grensovergangen zijn meestal van groot formaat. Door de grote hoeveelheid bestrating kan het water geen weg vinden naar de bodem. Het water wordt daardoor afgevoerd naar de riolering en daarmee zijn we het water “kwijt”. Door het creëren van een waterberging kan het regenwater van de snelweg, parkeerplaatsen en daken van de gebouwen worden opgeslagen in de waterberging. Hierdoor zal er nooit een tekort ontstaan aan grondwater. Daarnaast kan men wanneer daar behoefte aan is het water ter beschikking stellen aan bedrijven of boeren uit de omgeving.

Koude en warmte van asfalt opslaan in bodem

Het asfalt van de snelweg wordt in de zomer erg heet. Deze warmte kan opgeslagen worden en gebruikt worden om bijvoorbeeld water in de naastgelegen gebouwen op te warmen. In de winter kan warm water uit de gebouwen de snelweg opwarmen zodat er minder snel spoorvorming in het asfalt ontstaat. Dit systeem is jongstleden getest door Rijkswaterstaat op de N57 Haringvliet.

Zonnecollectoren

Een grensemplacement bestaat uit een grote oppervlakte die ideaal is voor het opwekken van zonne-energie en het verwarmen van water door zonnecollectoren. Door vroeg in het ontwerp hiermee rekening te houden kunnen de zonnecollectoren worden geïntegreerd in het ontwerp.

Afbeelding 52

Waterberging kassengebied

Infrastructuur

Grote grensovergangen liggen vaak aan snelwegen. Bij een goede grensovergang maakt de snelweg deel uit van het ontwerp. Er is daarom kennis nodig van infrastructuur.

Waar moet de snelweg aan voldoen?

Oriëntatie en veiligheid als randvoorwaarden

Mensen beleven een omgeving anders wanneer ze er met 120 kilometer per uur of harder aan voorbijrijden, dan wanneer ze rustig wandelend of zittend op een bankje de omgeving op zich in laten werken. Snelweggebruikers hechten relatief veel belang aan veiligheid, en hun blikveld beperkt zich grotendeels tot de rechterzijde van de weg. Deze twee “randvoorwaarden” mogen niet uit het oog verloren worden bij het ontwerpen van snelwegen.

Natuur is mooi en rustgevend

Water (vennen, meren, beken, rivieren) oefent een grote aantrekkingskracht uit op mensen. Uit vele onderzoeken is gebleken dat dit kenmerk een positief effect heeft op de beleving en als zeer afwisselend wordt ervaren (Bron: Van den Berg e.a., 2002). Toch wordt water langs de snelweg vaak aan het zicht onttrokken door bommenrijen of andere obstakels.

Afwisselend maar toch samenhangend

Ontwerpers die stedelijke elementen toepassen om variatie aan te brengen

in het landschap dienen zich te realiseren dat deze elementen een negatieve invloed op de beleving hebben. Er moet altijd een zorgvuldige afweging gemaakt worden tussen het directe negatieve effect van stedelijke elementen op de beleving, en het indirecte positieve effect op de beleving via de verhoging van afwisseling.

Bochten in een snelweg dragen zowel bij aan samenhang (omdat rekening wordt gehouden met de aanwezigheid van dorpen en bossen) en aan afwisseling (omdat een bocht de suggestie wekt dat er nog meer te zien is na de bocht). Een snelweg met bochten verdient dus duidelijk de voorkeur boven een rechte snelweg.

Inpassing van de weg in het landschap is belangrijk voor veel mensen. Het merendeel van de automobilisten vindt dat een snelweg niet zo recht mogelijk naar zijn doel hoeft te lopen maar dat er rekening gehouden moet worden met het landschap. (bron: Snelwegbeleving: Lessen voor ontwerpers, Agnes van den Berg, Alterra, Wageningen)

Samenvattend:

- Geordend maar niet saai
- Zorgvuldig omgaan met natuur
- Vooral rechts georiënteerd

Afbeelding 53 Spanningsboog, Eyre Highway, Australië

Afbeelding 54 Chaos knooppunt

- Hoogte verschillen
- Afwisseling
- Ingepast in omgeving, bocht om natuurgebied maken
- Herkenbare elementen/Herkenningspunten
- Veiligheid
- Bochten
- Nieuwsgierigheid opwekkend
- Interactie met omgeving
- Geen abrupte beslissingsmomenten
- Doorkijkjes
- Panorama
- Geluid (absorberend)
- Verkeerselementen als kunst zien
- Snelwegarchitectuur

Vertragen

Om passanten bewust te maken van een grens, omgeving of iets anders kan men gebruik maken van de vertragingstechniek. Deze techniek kan op verschillende manieren worden toegepast. (Te zien op de afbeeldingen 56 en 57). Door de grens te markeren door bebouwing of op een andere manier te verlichten zal de passant zich aangetrokken voelen en snelheid reduceren. Dit gebeurt ook wanneer voor de grensovergang een ander type verharding gebruikt.

verharding gebruikt. Daarnaast kan men de snelweg van richting of hoogte laten veranderen zodat men opmerzaam wordt en de snelheid eveneens reduceert om de omgeving te bekijken.

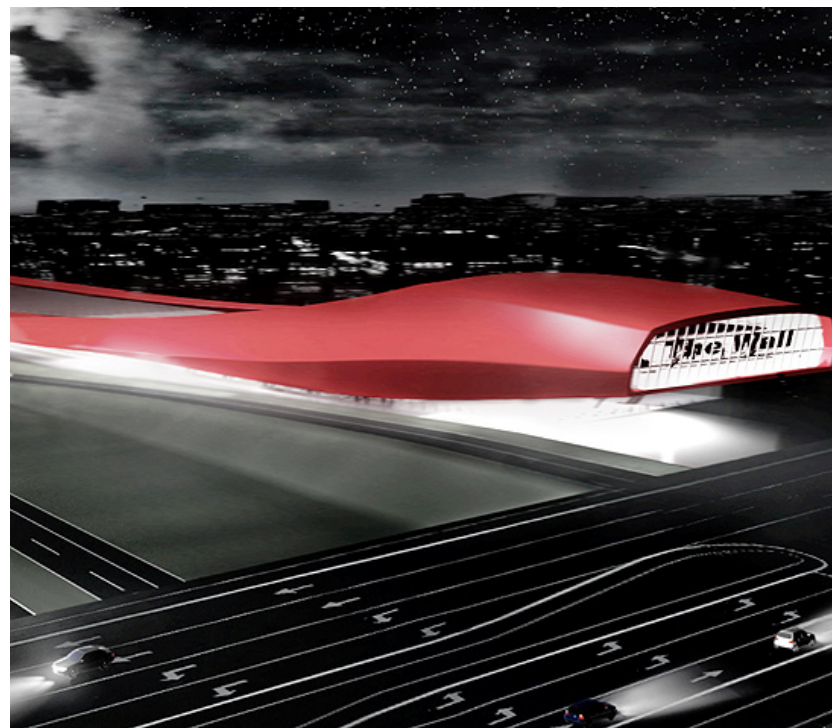
Er zijn drie manieren om de snelweg te vertragen:

- Door bebouwing, verlichting, drukte
- Van richting veranderen of de vorm van de snelweg aan te passen
- Verandering in hoogte

Snelweg architectuur

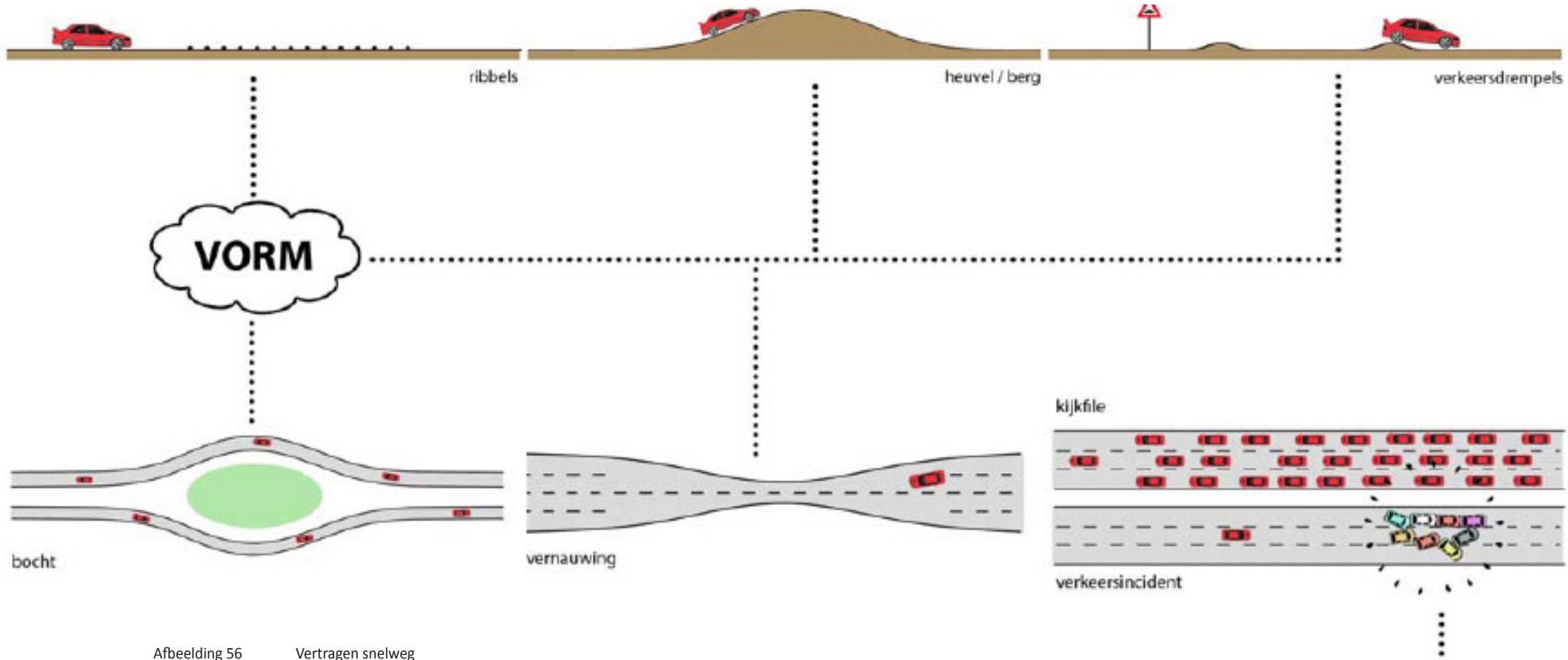
Omdat grensovergangen vaak aan belangrijke druk bereden toegangswegen liggen is het van belang dat deze wegen ook een rol gaan spelen in het geheel. Tot voor kort werd bij de ontwikkeling van gebouwen langs de snelweg nauwelijks aandacht besteed aan de integratie met de omgeving. De gebouwen en de infrastructuur staan op zichzelf. Infrastructuur wordt steeds belangrijker. Het is dus van belang voor de kwaliteit van het ontwerp dat architecten, stedenbouwers, planologen en opdrachtgevers samenwerken. Fons Verheijen van VVKH architecten, die The Wall heeft ontworpen stelt dat op talloze plaatsen langs de rijkswegen gebouwen staan die zich nauwelijks of juist op een banale wijze richten op hun betekenis in hun directe en indirecte omgeving. Zij staan aan randen van steden of dorpen en vormen daardoor een eerste herkenningpunt van de naderende stad. Die erefunctie wordt onderschat en heeft op de stedelijke schaal nauwelijks betekenis.” Het gebouw

The Wall bestaat uit een achthonderd meter lang complex waarbij winkels in een geluidswal geïntegreerd zijn. (bron: Architectenweb)

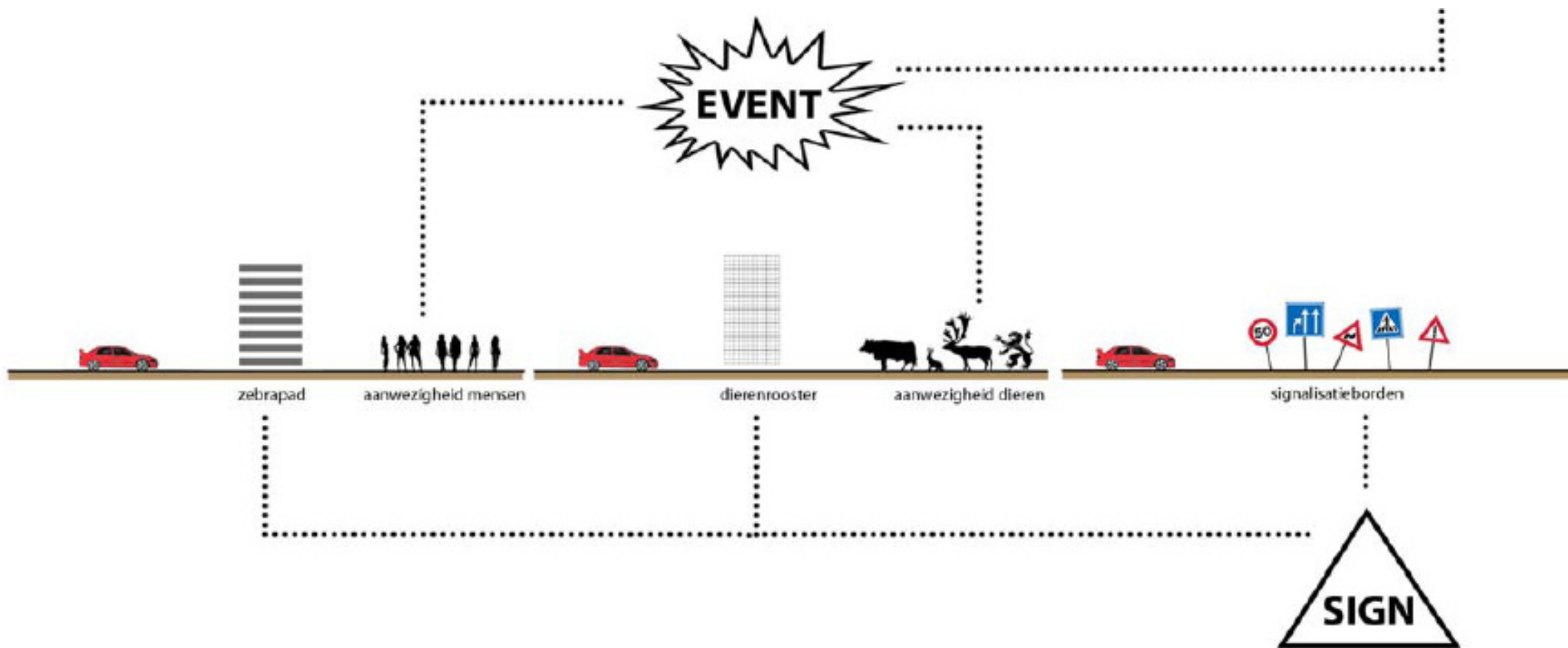
Afbeelding 55

Snelweg architectuur 'The Wall'

Afbeelding 56

Vertragen snelweg

Afbeelding 57

Vertragen snelweg

Snelheid

De grensovergang wordt niet alleen bezocht door passanten die even uitrusten of bezoekers van het restaurant of hotel. De grensovergang krijgt ook bezoek van de rijdende passant. De grensovergang ligt aan de snelweg. Men passeert de grens met een snelheid van ongeveer 80 km/uur. Het is dus erg belangrijk om te testen hoe een ontwerp op die snelheid reageert. Om de grensovergang Venlo – Duisburg goed te kunnen analyseren is er een filmpje gemaakt terwijl we in de auto de grens passeren. Op deze manier analyseert men niet alleen vanuit stilstand de grens maar ook vanaf de snelweg met snelheid. Het nieuwe ontwerp kan ook op deze manier getest worden door het ontwerp in 3d te zetten en een camera met een bepaalde snelheid doorheen te halen. Zo kun je controleren of de gebouwen vanaf de snelweg wel zichtbaar zijn, de bochten niet te scherp zijn zodat men niet meer om zich heen kan kijken of dat de bedoeling die je met de grensovergang hebt wel overkomt wanneer men er snel doorheen rijdt.

Conclusie

Sinds lange tijd wordt het grensgebied als einde plangebied gezien. Alsof het gebied er minder toe doet omdat het te dicht bij het andere land ligt. Met het oog op de gewenste samenwerking tussen landen in de Europese Unie zou dit stuk land juist een belangrijke rol kunnen gaan spelen. Maar om het gebied aantrekkelijk te maken moet er wel iets veranderen. De vraag is dan ook op welke manier we de open grensovergang weer betekenis kunnen geven.

Bij het opwaarderen van de grensovergang moet men letten op verschillende aspecten. Als eerste moet men kijken hoe de geschiedenis eruit ziet, welke emoties er bij deze overgang zijn, waar pijnlijke punten liggen en wat de rest van de omgeving met de grens wil. De grensovergang is voor velen nog een emotioneel beladen gebied waar men voorzichtig mee om moet gaan.

Door het weghalen van de fysieke grens is er een gat ontstaan in wat we zien en wat we voelen tijdens het passeren. De grens is er niet meer maar zit nog wel in ons hoofd. Het is van belang voor het ontwerp om te weten wat we met dit gevoel willen doen. Uit de enquête is gebleken dat men de grens weer gemarkeerd wil hebben. Dat moet op een dusdanige manier gebeuren zodat de gewenste emoties ondersteund worden door het nieuwe ontwerp.

De grensovergang kan men als entree functie van het land gebruiken. Het imago wat een land wil uitstralen kan op deze manier versterkt worden. De

Afbeelding 59

Toegangspoor van een dorp in China

eerste indruk is vaak het belangrijkste. Tevens kan het als herkenningspunt functioneren.

Daarnaast kan de toevoeging van een extra programma nieuw leven blazen in de grensovergang. Wanneer men daarbij verschillende soorten doelgroepen kiest zal de grensovergang een stuk levendiger worden. De grensovergang is een gebied met potenties. Het is een emotioneel beladen gebied op een strategische locatie. De grensovergang zou onderdak kunnen bieden aan een interessanter programma dan het bestaande overgebleven programma. De keuze van het programma hangt af van de omgevingsfactoren van de grensovergang. Er moet gekeken worden naar hoe het gebied zich in de toekomst wil profileren en hoe de grensovergang daar een onderdeel van kan worden. Het is belangrijk dat de grensovergang ook op lokaal niveau goed functioneert. Daarnaast is het van belang dat de grensovergang goed wordt ingepast in de natuurlijk omgeving en rekening wordt gehouden met het thema duurzaamheid.

De snelweg speelt een belangrijke rol bij een herontwerp. Het is van belang dat deze wordt meegenomen in het ontwerp. Wanneer dit gebeurt kan de snelweg een ondersteunende functie hebben.

Afbeelding 60

Eiffeltoren, Parijs

6

Conclusie onderzoek

samenvatting | aanbevelingen | reflectie onderzoek

Conclusie

Het onderzoek wordt afgesloten met de beantwoording van de onderzoeksvraag.

De onderzoeksvraag luidde: *Hoe kan men een “open” grensovergang binnen de EU herontwerpen zodat de overgang weer betekenis krijgt, het programma en de faciliteiten aansluiten bij de huidige behoefte en bij het passeren van de grens emoties worden opgeroepen die bij deze open grens passen?*

Om hier een antwoord op te krijgen is gebruik gemaakt van de volgende deelvragen. Na het beantwoorden van de deelvragen kan de hoofdvraag worden beantwoord.

- 1 *Wat is een grens, wat is de functie van een grens en wat voor soorten grenzen zijn er?*
- 2 *Hoe ziet de geschiedenis van de Nederlandse landsgrens en grenspost eruit?*
- 3 *Wat zijn de functies en faciliteiten van Nederlandse grensovergangen vroeger (gesloten grenzen) en nu (open grenzen).*
- 4 *Wat voor invloed hebben grenzen op emotioneel, sociaal, cultureel en economisch gebied?*
- 5 *Hoe zou de grens(overgang) er in de toekomst uit kunnen zien?*
- 6 *Waarmee moet men rekening houden bij het herontwerpen van een grens(overgang) zodat deze weer betekenis krijgt?*

Samenvatting

Deelvraag 1 | Om meer te weten te komen over het onderwerp grenzen is er allereerst onderzocht wat precies een grens is, welke soorten grenzen er zijn en welke functie deze hebben.

Staatkundig gezien is een grens een denkbeeldige lijn die twee gebieden scheidt. Het is een scheidslijn. Er zijn verschillende soorten officiële grenzen. De bekendste voorbeelden hiervan zijn natuurlijke grenzen, kunstmatige grenzen, taalgrenzen, administratieve grenzen, stadsgrenzen en erfafscheidingen. Natuurlijke grenzen zijn grenzen waar een landschapselement zoals de zee, een rivier of gebergte het verkeer bemoeilijkt. Kunstmatige grenzen zijn meestal in verdragen vastgelegd. Ze zijn heel nauwkeurig in het terrein vastgelegd door op de knikpunten een grenspaal of grenssteen te plaatsen. Het kunnen ook natuurlijke grenzen zijn maar omdat deze grenzen nogal eens kunnen verschuiven zijn ze beter vastgelegd. Een taalgrens is de grens tussen 2 gebieden waar een verschillende taal wordt gesproken. Administratieve grenzen zijn de grenzen tussen andere bestuurlijke eenheden dan staten, zoals tussen deelstaten, provincies of gemeentes. De gebieden met eigen grenzen waren vroeger veel kleiner en overzichtelijker dan de grenzen die we nu kennen. Om een stad vroeger te beschermen tegen vreemdelingen bouwde men vaak een stadswal of muur rondom de stad met enkele poorten waar personen en goederen gecontroleerd werden. Deze grenzen noemt men stads grenzen of vestinggrenzen. Erfafscheidingen zijn de grenzen rondom eigen terrein. De erfafscheiding is de grens tussen het land van de buurman

en het eigen land.

Staatkundige grenzen en grensovergangen worden op verschillende manieren bewaakt. Binnen de EU wordt er nog nauwelijks gecontroleerd. Maar in de rest van de wereld waar een samenwerkingsverband zoals de EU niet bestaat worden grenzen tussen buurlanden nog volop bewaakt. Deze grenzen hebben als doel ongewenste personen buiten te houden. Maar soms wil een grens juist het eigen volk binnenhouden. Dit is bijvoorbeeld tijdens het communisme gebeurd in Oost-Duitsland, China en Cuba. Er worden allerlei middelen gebruikt om een grens te bewaken zoals een hek, poort, gracht, muren, slagbomen, douane en wachttorens.

Naast officiële grenzen bestaan er ook onofficiële grenzen. Vooral in het landschap kan men deze grenzen tegenkomen. Bij een onofficiële grens vindt er altijd verandering van de omgeving plaats. Dat kan een verandering van landschap zijn, soort gebouwen, of een obstakel zoals een snelweg. Andere voorbeelden zijn een afgrond, open plekken in het bos, boeien in het water en een verandering van kleur bij stoeptegels.

Deelvraag 2 | Om de huidige Nederlandse landsgrenzen beter te begrijpen is er onderzoek gedaan naar de geschiedenis van de landsgrenzen. Hieruit blijkt dat de huidige grenzen niet vanzelfsprekend zijn. Tot de veertiende eeuw zijn

de grenzen niet echt duidelijk. De grenzen veranderen continu door oorlogen. Tussen de veertiende en de zestiende eeuw ontstaan de huidige contouren van de oostgrens van Nederland. Vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw werden de grenzen steeds harder en ontstond er eenwording van Nederland op alle fronten.

De gevolgen van deze grensverharding zijn strengere controle waardoor smokkel interessant werd en een groeiend nationalisme.

Na de tweede wereld oorlog zijn de oude landsgrenzen weer hersteld en ter compensatie van het oorlogsleed heeft Duitsland een aantal dorpen aan Nederland moeten afstaan. Dit is snel teruggedraaid toen bleek dat de inwoners van deze dorpen niet konden aarden in Nederland.

In 1950 is de Europese Unie opgericht met als doel een eind te maken aan de talrijke en bloedige oorlogen tussen buurlanden, met als hoogtepunt de Tweede Wereldoorlog. Sinds 1950 verenigen Europese landen zich economisch en politiek in de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal om te zorgen voor een blijvende vrede. (bron website Europese Unie). De samenwerking zorgde voor minder concurrentie en conflicten tussen de landen. De grenzen werden hierdoor steeds stabiel.

Op 1 juli 1960 werd besloten om de personencontroles in de Benelux-landen te verleggen naar de buitengrenzen waarna in 1969 werd besloten om ook andere formaliteiten aan de grens af te schaffen. Hiervoor moesten wel de

accijnzen in de landen hetzelfde zijn.

In 1985 werd het Verdrag van Schengen gesloten waardoor ook de structurele grenscontroles aan de Nederland – Duitse grens niet meer nodig waren. Vanaf deze tijd namen steeds meer landen aan dit Schengenverdrag deel. Tegenwoordig zijn alle binnenlanden van de EU grenzeloos en is de grenscontrole verschoven naar de buitengrens van de EU. De douane heeft zich verplaatst naar de havens en naar Schiphol.

Vanaf deze periode zijn de grensposten onbewaakt. De oude grensposten en kantoren zijn nooit weggehaald en zijn sterk aan het vervallen. De grensovergang heeft geen functie meer en is enkel een kale vlakte met een paar vrachtwagens. Door het wegvallen van de controles is er een sterke globalisering te zien. Deze globalisering is alleen niet terug te zien in het grenslandschap. De grensgebieden zijn vergeten gebied.

Deelvraag 3 | Naast de geschiedenis van de grensovergangen heb ik zicht proberen te krijgen op de functies en faciliteiten van de vroegere en huidige grensovergangen. Hieronder zijn de verschillende functies per tijdperk omschreven.

Middeleeuwen:

- Vreemdelingen buiten houden
- Tol heffen
- Belasting heffen

Vroeger voor Schengenverdrag:

- Personencontroles
- Goederencontrole op accijnzen en belastingen
- Bescherming eigen cultuur
- Douanekantoren

Na Schengenverdrag:

- Goederencontrole
- Distributiekantoren
- Inklaring
- Tolheffing (geautomatiseerd systeem)
- Douane, mobiele douane vooral
- Rustplaats

Deelvraag 4 | Grenzen hebben invloed op emotioneel, sociaal, cultureel en economisch gebied.

Invloed op emotioneel vlak:

- Een grens kan je vrijheid belemmeren.
- De grens is een strijdpunt, veroorzaakt oorlogen. Dit kan emotionele schade opleveren.

Invloed op sociaal vlak:

- Lijnen beschikken over de magische functie ons in het gareel te houden.
- Grens heeft ook invloed op onze veiligheid. Het geeft aan wat bij jou hoort en wat bij mij. Mensen binnen de grens worden beschermd tegen mensen buiten de grens.
- Grenzen hebben een identiteit bevestigende werking omdat ze de scheidslijn markeren van wij en zij.

Invloed cultureel vlak:

- Grenzen versterken de eigen cultuur en tradities. In de meeste gevallen ontstaat hierdoor een mooie verscheidenheid. Wanneer men de grenzen hermetisch afsluit kan dit ook extreme gevolgen hebben op de ontwikkeling van de cultuur.

Invloed op economisch vlak:

- Door strengere controles en verschil in belastingen is men goederen gaan smokkelen.
- Strenge grenscontroles zijn tijdrovend en hebben invloed op de globalisering.

Deelvraag 5 | Het ontwikkelen van een toekomstvisie is van belang bij de herstructurering van de grensovergang. Het huidige grensgebied is verwaarloosd en heeft geen krachtige functie meer. De kracht van de EU ligt in de samenwerking. Dit gebied leent zich uitstekend voor het stimuleren van de integratie tussen de landen binnen de EU. Het niemandsland verandert daardoor in een waardevol gebied. Het is belangrijk dat de landen hun eigen identiteit daarbij behouden. De verscheidenheid van landen is het rijkdom van Europa.

Deelvraag 6 | In de laatste deelvraag wordt antwoord gegeven op de vraag waarmee men rekening moet houden bij het herontwerpen van een grensovergang zodat deze weer betekenis krijgt. Om deze vraag te beantwoorden zijn er allereerst drie grensovergangen geanalyseerd. Na deze analyse zijn er diverse punten aan het licht gekomen.

- De grensovergangen hebben allemaal een goede situering. Ze kunnen van

enorme waarde zijn voor de omgeving.

– Er is nauwelijks een programma aanwezig op de grensovergangen.

Vaak bestaat de grensovergang enkel uit een kale asfaltvlakte met een aantal vervallen gebouwen.

– Het grootste probleem bij de grensovergangen is dat er geen herbestemming is ontwikkeld. De oude grensposten staan er nog maar zijn vervallen. Dit wekt verwarring op. Ze zijn bepaalt geen entree voor het achterliggende gebied en land.

– Onaangename beleving. De grensovergangen zijn verloederd. Hierdoor zijn ze onveilig.

Om inzicht te krijgen in de beleving van de grensovergangen in Nederland is er een enquête gehouden onder verschillende doelgroepen. Hieruit bleek dat 95% van de ondervraagden de grensovergang gemarkeerd willen hebben. Het gros vindt een welkomstbord de beste manier om dit te doen. Maar ook een landmark zoals een toren werd vaak gekozen. De ondervraagden vonden het belangrijk dat de grens een verwelkoming is voor het land, dat het trots uitstraalt en geschiedenis oproept. Het liefst ervaren zij tijdens het passeren een vakantiegevoel, vrijheid, veiligheid, ontdekking, verrassing en ontspanning. Men vindt de sfeer op de huidige grensovergang matig. Als extra programma op de overgang kiest men vooral voor een park/wandelroute. Uit de open vraag blijkt dat de ondervraagden een herkenningspunt belangrijk

vinden.

Met deze kennis en kennis vanuit de literatuur zijn er een aantal architectonische middelen ontwikkeld die ingezet kunnen worden zodat de grens weer betekenis krijgt, het programma en de faciliteiten aansluiting vinden bij de huidige behoefte en tijdens het passeren van de grens passende emoties worden opgeroepen die bij deze open grens passen. De architectonische middelen zijn opgedeeld in beleving, uitstraling, herkenning, vormtaal, programma, doelgroep, landschap en natuur, duurzaamheid, infrastructuur en snelheid. De resultaten zijn als samenvatting verwerkt in een lijst met aanbevelingen.

Aanbevelingen

In het onderzoek kwamen enkele belangrijke aspecten naar voren die van belang zijn bij het ontwerp van de toekomstige grensovergang:

Beleving

Bewustwording van de grens

Grensgebieden zijn vaak emotioneel beladen gebieden. Het is dan ook van belang dat er goed onderzoek gedaan wordt naar de geschiedenis. Hoe was de situatie vroeger, nu en hoe zal de grens er in de toekomst uitzien? Dit heeft invloed op de emoties van de bevolking. Uit de enquête is gebleken dat het gros van de ondervraagden de grens graag gemarkeerd ziet.

Belevings- onderzoek

Het liefst ervaren personen bij wie de enquête is afgenomen tijdens het passeren een vakantiegevoel, vrijheid, veiligheid, ontdekking, verrassing en ontspanning. Het is belangrijk om tijdens het ontwerpen stil te staan bij deze emoties en ze vooral niet tegen te werken.

Uitstraling

Imago

De grensovergang is het uithangbord voor de regio. Daarbij moet goed gekeken wat men wil uitstralen met het nieuwe ontwerp.

Entree functie

Grensovergangen zijn de eerste indruk die men krijgt van een regio of land. Het is belangrijk dat deze (positieve) indruk klopt met wat men wil uitstralen. Verwelkoming is daarin een belangrijk thema.

Identiteit

De bevolking moet zich kunnen identificeren met de grensovergang. De identiteit van de bevolking moet dus versterkt worden.

Herkenning

Herkenning

Belangrijke huidige herkenningspunten van een open grensovergang zijn een kale asfaltvlakte, vies restaurant, wegdek verandering, vele vrachtwagens en vervallen bebouwing. Ook al worden deze vaak als negatief ervaren, toch zijn deze herkenningspunten in het geheugen opgeslagen. Het is belangrijk dat deze punten op een positieve manier worden ingezet.

Landmarken

Een herkenningspunt wordt ook wel een landmark genoemd. Door de grensovergang een speciek ontwerp te geven dat opvalt, zich onderscheid van de andere grensovergangen en in de omgeving past zal het een landmark zijn voor de omgeving.

Iconen en logo's

Dikwijls staan aan grenzen het icoon of logo van het land groot uitgebeeld. Dit soort herkenningspunten kunnen wanneer ze goed uitgevoerd zijn het imago versterken.

Vormtaal

Men moet zich realiseren dat de vormtaal van het ontwerp invloed heeft op de beleving van de grensovergang.

Uit de enquête zijn verschillende belevingsvormen naar voren gekomen. De belevingen vrijheid, herkenning, verrassing, veiligheid, samenkomen, uitzicht en verwelkoming worden het liefst ervaren tijdens het passeren van de grens. De ontwikkelde vormtaal mag deze belevingen niet belemmeren.

Programma

Huidig programma

De verwachtingen die men heeft van grensovergangen komen niet of nauwelijks overeen met de situatie op de huidige grensovergangen. Men gaat er van uit dat de grensovergang over tenminste voldoende parkeerplaatsen, tankstation, restaurant en rustplekken beschikt. De grensovergang wordt als een mijlpaal gezien van de reis. Op dit soort plekken wil men graag de reis even onderbreken. Voldoende faciliteiten hebben een positief effect op de reisonderbreking waardoor de bewustwording van de grens wordt vergroot.

Extra programma

Door een extra programma aan de grensovergang toe te voegen zal dit zorgen voor een grotere doelgroep waardoor de levendigheid zal toenemen.

Veiligheid (Verlichting, parkeren en toegangswegen en hygiëne)

Het is van groot belang dat de grensovergang een veilige plek is waar men wil stoppen. Wanneer dit niet het geval is zal men doorrijden tot een volgende stopgelegenheid.

– Goede verlichting is noodzakelijk zodat men zich veilig voelt op het grensemplacement.

– Het is van belang dat er voldoende parkeerplaatsen aanwezig zijn voor vrachtwagens en auto's. Deze moeten voor de veiligheid gescheiden zijn van elkaar. Ook de toegangswegen en voetgangerspaden moeten gescheiden zijn van elkaar. Alleen dan wordt er een verkeerssituatie gecreëerd die overzichtelijk en veilig is.

– Vies sanitair staat misschien wel bovenaan in de top van ergernissen op rustplekken aan de snelweg. Het sanitair moet eenvoudig schoon te maken zijn en aangenaam in gebruik. Genoeg schone toiletten voorkomen wildplassen.

Doelgroep

Door het creëren van een groter programma zal de doelgroep groeien en

uitbreiden. Het mixen van doelgroepen heeft een positief effect op de sociale controle.

Daarnaast zorgt een grotere doelgroep voor meer levendigheid op de grensovergang. Door het aantrekken van verschillende groepen zal er 24 uur lang bedrijvigheid plaatsvinden. Levendigheid versterkt het veiligheidsgevoel. Doordat de grensovergang een grotere doelgroep aantrekt (en niet een enkele doelgroep) zal men zich sneller prettig voelen.

Landschap en natuur

Grensovergang inpassen in landschap

Een groot aantal grensovergangen is gesitueerd in een natuurlijke omgeving. Het is van waarde wanneer men bij het nieuwe ontwerp rekening houdt met het landschap en de grensovergang onderdeel hiervan uit laat maken. Uit onderzoek is gebleken dat men graag rekening houdt met de omliggende natuur.

Daarnaast is de natuur een uitermate geschikte plek om tijdens de reis tot rust te komen. Er moet daarom genoeg groen bespaart (gecreëerd) worden om in deze behoefte te kunnen voorzien.

Ecologische hoofdstructuur

Grensovergangen en snelwegen hebben een grote invloed op de versnippering van de natuurgebieden. Bij een nieuw ontwerp zal daarom rekening moeten

worden gehouden met de behoefte de ecologische hoofdstructuur te vergroten.

Duurzaamheid

Het is van belang dat het thema duurzaamheid van het begin geïntegreerd wordt in het ontwerp. Mogelijke duurzame ideeën die men kan integreren in een ontwerp van een grensovergang zijn:

- waterberging
- koude en warmte opslag in de bodem
- zonnecollectoren

Infrastructuur

Randvoorwaarden voor het ontwerpen van een snelweg

- Oriëntatie en veiligheid als randvoorwaarden
- Natuur is mooi en rustgevend
- Afwisselend maar toch samenhangend

Samenvattend:

- Geordend maar niet saai
- Zorgvuldig omgaan met natuur
- Vooral rechts georiënteerd
- Hoogte verschillen
- Afwisseling

- Ingepast in omgeving, bocht om natuurgebied maken
- Herkenbare elementen/Herkenningpunten
- Veiligheid
- Bochten
- Nieuwsgierigheid opwekkend
- Interactie met omgeving
- Geen abrupte beslissingsmomenten
- Doorkijkjes
- Panorama
- Geluid (absorberend)
- Verkeerselementen als kunst zien
- Snelwegarchitectuur

Vertragen

Om passanten bewust te maken van een grens, omgeving of iets anders kan men gebruik maken van de vertragingstechniek. Deze techniek kan op verschillende manieren worden toegepast.

- Door bebouwing, verlichting, drukte
- Van richting veranderen of de vorm van de snelweg aan te passen
- Verandering in hoogte

Snelwegarchitectuur

Omdat grensovergangen vaak aan belangrijke druk bereiden toegangswegen liggen is het van belang dat deze wegen ook een rol gaan spelen in het geheel. Bij de ontwikkeling van gebouwen langs de snelweg moet aandacht worden besteed aan de integratie met de omgeving.

Snelheid

De grensovergang wordt niet alleen bezocht door passanten die even uitrusten of bezoekers van het restaurant of hotel. De grensovergang krijgt ook bezoek van de rijdende passant. De grensovergang ligt aan de snelweg. Men passeert de grens met een snelheid van ongeveer 80 km/uur. Het is dus erg belangrijk om te testen hoe een ontwerp op die snelheid reageert.

7

Reflectie

Reflectie

Explore lab is een studio waar men kan afstuderen op een eigen fascinatie. De afstudeeropdracht moet een onderwerp zijn waar men onderzoek naar kan doen en wat kan resulteren in een ontwerp. Het onderzoek naar grensovergangen is een interessant thema waar nog bijna geen onderzoek naar is gedaan. Het is een herkenbaar en actueel onderwerp. De grenzen zijn vanwege het Schengenverdrag geopend. De Europese Unie heeft hiervoor gezorgd. Dagelijks is zij in het nieuws en discussieert men over het wel of niet bemoeien van deze organisatie met de rest van de landen. Het imago van de Europese Unie is slecht. De open grenzen zijn het boegbeeld van deze Unie maar ze worden verwaarloosd. Een herontwerp van de open grenzen kan een eerste stap zijn naar een goed imago.

De afstudeerstudio Explore lab wordt gekenmerkt door het hoge onderzoeksgehalte. Het grondige vooronderzoek naar grenzen kan het ontwerp meer diepgang geven. De onderzoeksmethode is geheel afhankelijk van het soort onderzoek. Ik heb gekozen voor een literatuur onderzoek in combinatie met een enquête en eigen onderzoek aan de hand van maquettes, schetsen en foto's.

Het doel van het onderzoek is om mijzelf en andere ontwerpers voor te bereiden op het ontwerpen van een nieuwe grensovergang. Ik wil de grensovergang bij Venlo weer betekenis geven. Het onderzoek is ontstaan vanuit die wil.

Bij het beantwoorden van de eerste deelvragen heb ik steeds te koppeling naar de grensovergang bij Venlo gemaakt. Daardoor werd het onderzoek minder interessant voor andere ontwerpers. Daarom heb ik besloten om het onderzoek los te koppelen van het ontwerp en in een ontwerpverslag alle bevindingen van Venlo te beschrijven. Door deze scheiding is het onderzoek duidelijker geworden. Om antwoord te kunnen geven op de deelvragen heb ik literatuur gebruikt maar daarnaast ook veel eigen onderzoek moeten doen. Een voorbeeld daarvan is de enquête die ingaat op de beleving van de grensovergang onder passanten. Achteraf gezien had ik meer mensen deze enquête in willen laten vullen. Daarnaast zou ik in het vervolg de vragen en mogelijke antwoorden van de enquête eenvoudiger omschrijven zodat iedere doelgroep begrijpt wat er staat. Over het algemeen verliep het onderzoek gestaag zodat er snel een koppeling gemaakt kon worden naar het ontwerp van de nieuwe grensovergang bij Venlo. De conclusie van het onderzoeksrapport bevat een lijst met daarop alle architectonische middelen die van belang zijn bij het herontwerpen van een open grensovergang. Deze middelen zijn ingezet bij het herontwerp van de grensovergang bij Venlo.

In het ontwerprapport wordt de relatie gelegd tussen de bevindingen van het onderzoek en het ontwerp. Alle resultaten uit het onderzoek zijn verwerkt in het ontwerp.

8

Bronvermelding

boeken | rapporten | essay's | websites | illustraties

Boeken

- Friso Wielenga, Van vijand tot bondgenoot. Nederland en Duitsland na 1945 (Amsterdam 1999).
- P. Spapens en K. van Kemenade, De Grens Gemarkeerd, Grenspalen en grenskantoren aan de landszijde (Hapert, 1992)
- H. van Houtum, An overview of European geographical research on borders and border regions. (2000)
- J. Scott, Space and Polity (2002)
- Perkmann, European Urban and Regional Studies (2003)
- Houtum H. van, a borderless economic union?(Beneluxe,1994)
- Eker, M., Houtum H., van en Van Kampen, M. (red.) (2007), Grenslandschap, Ontwerpend Onderzoek naar het landschap in de invloedssfeer van de Nederlandse grens, Ekerschaap & NCBR
- Kelly Shannon en Marcel Smets, The landscape of contemporary infrastructure (Rotterdam 2010)
- Aureli en Berlage instituut, Brussels- a manifaesto, Towards the capital of Europe (Rotterdam, 2007)

Rapporten

- BundesMinisterium fur Verkehr, Bau und Stadtentwicklung, Ikw-parken-in-einem-modernen-bedarfgerechten-rastanlagensystem, Bonn, 36 p.
- Gemeente Venlo, 2009, Bestemmingsplan 't Ven, Rosmalen, 83 p.
- Cement en beton centrum, Reconstructie grensemplacemnet A67 Venlo

Essay's

- Martine van Kampen, De grens als dubbelzinnigheid
- Henk van Houtum, Roals Plug, Geert van der Bruggen, Einde plangebied: Over de grenzen van het beleid.
- Henk van Houtum, Een moreel-landschappelijke verbeelding van de grens
- Gijs Wallis de Vries, Het onbegrensde

Websites

- Venlo, www.venlo.nl
- Klavertje 4, www.greenportvenlo.nl
- Florade 2012, www.floriade.nl
- Rhurgebied, www.ruhr2010.nl
- Rhurgebied, www.zolverein.de
- Duurzaamheid, www.wegvandetoekomst.nl
- Warmtewinning snelweg, www.winnerway.nl

Illustraties

- Afbeelding 1 Voorpagina, 'Zonder grenzen'. Bron: Tekening door Charlotte Kalweit
- Afbeelding 2 Charlotte Kalweit, portret. Bron: Foto Charlotte Kalweit
- Afbeelding 3 Grensovergang Frankrijk – België snelweg A22. Bron: Google streetview
- Afbeelding 3 Grensovergang Venlo – Duisburg vanaf Duitse zijde. Bron: Foto door Charlotte Kalweit
- Afbeelding 4 Grensovergang Venlo – Duisburg , Duitse zijde. Bron: Foto door Charlotte Kalweit
- Afbeelding 5 Grensovergang Costa Rica – Panama. Bron: Flickr, Jaap en Kaat op reis
- Afbeelding 6 Chinese muur. Bron: NRCNext
- Afbeelding 7 Schutting in woonwijk. Bron: Kennisbank bestaande woningbouw
- Afbeelding 8 Oostpoort Delft. Bron: Geolocation
- Afbeelding 9 Open plek bos. Bron: Sfeer fotografie Uffelte
- Afbeelding 10 trappen, de meerpaal Dronten. Bron: Flickr Klaas Vermaas
- Afbeelding 11 Fietstunnel laan van Soestbergen. Bron: Panaramio, Carl030nl
- Afbeelding 12 Afgroend. Bron: Tekening door Dennis de Bruin
- Afbeelding 13 Border Mexico – VS
- Afbeelding 14 Oude landkaart, landgrenzen. Bron: Loegiesen.nl

Afbeelding 15	Grenspaal Maastricht. Bron: Panoramio	Afbeelding 28	Parkeerplaats grensemplacement bij Kortrijk Bron: google earth
Afbeelding 16	Grensovergang Venlo autoweg 1978. Bron: marechaussee sporen.nl	Afbeelding 29	Parkeerplaats grensemplacement bij Kortrijk Bron: google earth
Afbeelding 17	Schengenlanden. Bron: RNW	Afbeelding 30	Vervallen restaurant grensemplacement bij Kortrijk Bron: google earth
Afbeelding 18	Vervallen bebouwing, grensovergang Venlo – Duisburg. Bron: Foto door Charlotte Kalweit	Afbeelding 31	Parkeerplaats Nederlands grensemplacement bij Turnhout Bron: google earth
Afbeelding 19	Vervallen grensovergang Wyler – Kranenburg. Bron: grenzen150.de	Afbeelding 32	Belgisch grensemplacement bij Turnhout Bron: google earth
Afbeelding 20	Camerabewaking grensovergang Venlo. Bron: Foto door Charlotte Kalweit	Afbeelding 33	Grensovergang vanuit Turnhout richting Eersel Bron: google earth
Afbeelding 21	Oude illustratie, smokkelen. Bron: De kindertjes.skynetblogs.be	Afbeelding 34	Enquête taartdiagram. Bron: Designbylot.nl
Afbeelding 22	Voetbalfans Nederlands elftal. Bron: Nujij.nl	Afbeelding 35	Kleibeeld 'Vrijheid' door Deodaat Visser. Bron: Kleibeelden. nl
Afbeelding 23	Berlijnse muur. Bron:	Afbeelding 36	Arc de Triomphe, Parijs. Bron: holidaycheck.de
Afbeelding 24	Parkeerplaats Nederlands grensemplacement bij Venlo Bron: Foto door Charlotte Kalweit	Afbeelding 37	Trots op aankomst in Frankrijk. Bron: reizen.todio.nl Erica Theloosen
Afbeelding 25	Parkeerplaats Duits grensemplacement bij Venlo. Bron: Foto door Charlotte Kalweit	Afbeelding 38	Icoon van spanje, El Toro de Torreblanca. Bron: Panoramio, Encho Ramirez
Afbeelding 26	Vervallen douane gebouw Duits grensemplacement bij Venlo. Bron: Foto door Charlotte Kalweit	Afbeelding 39	Welkomstbord :Welcome to Las Vegas' .Bron: Fineartamerica.com
Afbeelding 27	Vervallen grens grensemplacement bij Kortrijk. Bron: google earth		

Afbeelding 40 Silhouetten landmarks. Bron: citesimple.com
Afbeelding 41 Foto 'Vrijheid' Bron: nationalgeographic.nl
Afbeelding 42 Montségur. Trappetje naar de afgrond. Bron:cartesfrance.fr
Afbeelding 43 Omarming in vrijheid, albast. Bron: lidyrubers.nl
Afbeelding 44 Omarming Cirkel, Ad Dekkers. Bron: teeteetee.nl
Afbeelding 45 Michigan Labor Legacy Landmark. Bron: Flickr, melter
Afbeelding 46 Eenheid in verscheidenheid Rabobank Bürgi. Bron: Wikipedia.nl
Afbeelding 47 Veilig bij moeder. Bron:
Afbeelding 48 Beschutting onder boom. Bron: 123rf.com
Afbeelding 49 Boog, Arches VS. Bron: Picasaweb.google.com, Radioman KC
Afbeelding 50 Draaiend Huis van John Körmeling op Hasselt Rotonde. Bron: versterkjezelf.nl
Afbeelding 51 Ecoduct Boerskotten. Bron: mjpo.nl
Afbeelding 52 Waterberging kassengebied. Bron:
Afbeelding 53 Spanningsboog, Eyre Highway, Australië. Bron: in-australien.com
Afbeelding 54 Chaos knooppunt. Bron: caminao.worldpress.com
Afbeelding 55 Snelweg architectuur 'The Wall'. Bron: Rietveldprijs.nl
Afbeelding 56 Vertragen snelweg. Bron: Onderzoeksrapport Belgische grenzen

Afbeelding 57 Vertragen snelweg. Bron: Onderzoeksrapport Belgische grenzen.
Afbeelding 58 Snelheid beleving vanuit auto, foto: Floriade. Bron: Foto door Charlotte Kalweit
Afbeelding 59 Toegangspoort van een dorp in China. Bron:
Afbeelding 60 Eiffeltoren, Parijs. Bron: Stedentripper.com

9

Bijlage

vragen enquête | resultaten enquête

Vragen enquête

Persoonlijke gegevens

1. **Wat is uw naam?**
(*Optional*)

2. **Wat is uw geslacht?**

- man
 vrouw

3. **Tot welke leeftijdscategorie behoort u?**

- 0-18
 18-24
 25-34
 35-49
 50-64
 65 en ouder

4. **Woont u in een grensgebied? (max 30 km van de grens)**

- ja
 nee

5. **Hoe vaak per jaar passeert u de landsgrens?**

- nooit
 af en toe
 regelmatig
 vaak

6. **Maak een keuze:**

- Ik voel me Nederlander (of een andere nationaliteit)
 Ik voel me Europeaan
 Ik voel me het meest verbonden aan mijn stad
 Ik voel me het meest verbonden aan de provincie waarin ik woon
 Ik kan mij nergens mee identificeren
 Ik voel mij een wereldburger

Inhoudelijk huidig

1. Waaraan herkent u in eerste instantie een Nederlandse grensovergang?

- welkomstbord van een land
- verandering van wegdek
- tankstation/rustplaats
- verandering taal
- douane
- snelheidsbeperking
- vele borden en tekens
- geparkeerde vrachtwagens
- ik herken de grens niet

2. Hoe ervaart u de sfeer op de grensovergang?

- erg vervelend
- vervelend
- matige sfeer
- aangenaam
- zeer aangenaam

3. Welke emoties ervaart u wanneer u de huidige grensovergang passeert?

Kies de emotie uit a.d.h.v. de cijfers. Voorbeeld: ontspanning - rust - stress. Wanneer u het passeren als ontspannen ervaart kiest u voor 1, voor rust kiest u 3 en stress 5 en wanneer u tussen twee emoties in zit kunt u kiezen voor 2 of 4.

	1	2	3	4	5
verrassing - verwachting	☐	☐	☐	☐	☐
ontdekking - verwarring	☐	☐	☐	☐	☐
verwondering - gewoonte	☐	☐	☐	☐	☐
amusement - verveling	☐	☐	☐	☐	☐
ontspanning - rust - stress	☐	☐	☐	☐	☐
vrees - zenuwachtigheid - veiligheid	☐	☐	☐	☐	☐
samenhorigheid - privacy	☐	☐	☐	☐	☐
vertrouwdheid - mysterie	☐	☐	☐	☐	☐
verlangen - onverschilligheid - aversie	☐	☐	☐	☐	☐
interesse - ongeïnteresseerdheid - afkeer	☐	☐	☐	☐	☐
toelating - verhinderend	☐	☐	☐	☐	☐
verplichting - vrijheid	☐	☐	☐	☐	☐
beperking – onafhankelijkheid - weerstand tegen beperking	☐	☐	☐	☐	☐
vriendelijkheid - onvriendelijkheid	☐	☐	☐	☐	☐
woede - kalmte	☐	☐	☐	☐	☐
hebzucht - winst - verlies	☐	☐	☐	☐	☐
geluk - ongeluk	☐	☐	☐	☐	☐

4. Welke emoties ervaart u het sterkst tijdens het passeren van de grensovergang?

- ontdekking
- verwarring
- verrassing
- verwachting
- geluk
- ongeluk
- amusement
- trots
- afstand
- ontspanning
- stress
- vertrouwdheid
- mysterie
- vrees
- zenuwachtigheid
- veiligheid
- verlangen
- aversie
- toelating
- verandering
- verplichting
- vrijheid
- beperking
- onafhankelijkheid
- verdriet
- hoop
- blijdschap

Inhoudelijk toekomst

1. Als u naast de bekende faciliteiten van een grensovergang (tankstation, sanitair, restaurant en rustplaats) nog een extra faciliteit(en) mocht toevoegen, wat voor faciliteit(en) zou dit dan zijn?

- park, wandelroute
- winkelcentrum
- woningen
- kantoren
- hotel
- uitkijktoren
- museum/ expositie
- sportgelegenheid
- bioscoop
- congresruimte

2. Hoe zou de ideale grensovergang met Nederland er voor u uitzien?

- verwelcoming van het land
- zoals de grensovergang nu is
- straalt trots uit
- negeert de landsgrens, niet zichtbaar
- roept geschiedenis op
- afschrikkend
- roept samenhang op
- gesloten
- beschermend

3. Hoe ziet u de landsgrens graag gemarkeerd?

- dmv een landmark, bijv hoge toren
- veel gebouwen
- open (natuur) gebied
- poort
- muur
- welkomstbord
- niet markeren
- lijn
- verlichting
- tijdelijke snelheidsbeperking

4. Welke emoties zou u in de toekomst willen ervaren wanneer u een open grensovergang passeert?

- ontdekking
- verwarring
- verrassing
- verwachting
- geluk
- ongeluk
- amusement
- trots
- afstand
- ontspanning
- stress
- vertrouwdheid
- mysterie

- mysterie
- vrees
- zenuwachtigheid
- veiligheid
- aversie
- verlangen
- toelating
- verhindering
- verplichting
- vrijheid
- beperking
- onafhankelijkheid
- verdriet
- hoop
- blijdschap
- vakantiegevoel
- spanning
- ik wil niets voelen

5. Heeft u een idee voor een toekomstige Nederlandse grensovergang?

(*Optional*)

Resultaten enquête

Resultaat vraag 2

Question

ID	Statement	Type	Character nature
220	Wat is uw geslacht?	Single choice	quantitative

Values

Propositions

Proposition	Frequency	Size
man	33.33 %	13
vrouw	66.67 %	26
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 3

Question

ID	Statement	Type	Character nature
230	Tot welke leeftijdscategorie behoort u?	Single choice	quantitative

Values

Propositions

Proposition	Frequency	Size
0-18	0 %	0
18-24	5.13 %	2
25-34	43.59 %	17
35-49	15.38 %	6
50-64	30.77 %	12
65 en ouder	5.13 %	2
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 4

Question

ID	Statement	Type	Character nature
240	Woont u in een grensgebied? (max 30 km van de grens)	Single choice	quantitative

Values

Propositions

Proposition	Frequency	Size
ja	30.77 %	12
nee	69.23 %	27
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 5

Question

ID	Statement	Type	Character nature
250	Hoe vaak per jaar passeert u de landsgrens?	Single choice	qualitative

Propositions

Proposition	Frequency	Size
nooit	2.56 %	1
af en toe	61.54 %	24
regelmatig	20.51 %	8
vaak	15.38 %	6
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 6

Question

ID	Statement	Type	Character nature
260	Maak een keuze:	Single choice	quantitative

Values

Propositions

Proposition	Frequency	Size
Ik voel me Nederlander (of een andere nationaliteit)	74.36 %	29
Ik voel me Europeaan	7.69 %	3
Ik voel me het meest verbonden aan mijn stad	10.26 %	4
Ik voel me het meest verbonden aan de provincie waarin ik woon	5.13 %	2
Ik kan mij nergens mee identificeren	0 %	0
Ik voel mij een wereldburger	2.56 %	1
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 1

Question

ID	Statement	Type	Character nature
270	Waar aan herkent u in eerste instantie een Nederlandse grensovergang?	Multiple choice	quantitative

Propositions

Proposition	Vote percentage	# Votes
welkomstbord van een land	30.11 %	28
verandering van wegdek	21.51 %	20
tankstation/rustplaats	8.6 %	8
verandering taal	4.3 %	4
douane	2.15 %	2
snelheidsbeperking	6.45 %	6
vele borden en tekens	11.83 %	11
geparkeerde vrachtwagens	15.05 %	14
Total	100 %	93

Resultaat vraag 2

Question

ID	Statement	Type	Character nature
280	Hoe ervaart u de sfeer op de grensovergang?	Single choice	quantitative

Values

Propositions

Proposition	Frequency	Size
erg vervelend	5.13 %	2
vervelend	7.69 %	3
matige sfeer	53.85 %	21
aangenaam	33.33 %	13
zeer aangenaam	0 %	0
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 3

Question

ID	Statement	Type	Character nature
290	<p>Welke emoties ervaart u wanneer u de huidige grensovergang passeert?</p> <p>Kies de emotie uit a.d.h.v. de cijfers. Voorbeeld: ontspanning - rust - stress. Wanneer u het passeren als ontspannen ervaart kiest u voor 1, voor rust kiest u 3 en stress 5 en wanneer u tussen twee emoties in zit kunt u kiezen voor 2 of 4.</p> <p>hebzucht - winst - verlies</p>	Matrix	qualitative

Propositions

Proposition	Frequency	Size
1	7.69 %	3
2	10.26 %	4
3	58.97 %	23
4	23.08 %	9
5	0 %	0
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 3

Question

ID	Statement	Type	Character nature
290	<p>Welke emoties ervaart u wanneer u de huidige grensovergang passeert?</p> <p>Kies de emotie uit a.d.h.v. de cijfers. Voorbeeld: ontspanning - rust - stress. Wanneer u het passeren als ontspannen ervaart kiest u voor 1, voor rust kiest u 3 en stress 5 en wanneer u tussen twee emoties in zit kunt u kiezen voor 2 of 4.</p> <p>geluk - ongeluk</p>	Matrix	qualitative

Propositions

Proposition	Frequency	Size
1	20.51 %	8
2	28.21 %	11
3	41.03 %	16
4	10.26 %	4
5	0 %	0
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 3

Question

ID	Statement	Type	Character nature
290	<p>Welke emoties ervaart u wanneer u de huidige grensovergang passeert?</p> <p>Kies de emotie uit a.d.h.v. de cijfers. Voorbeeld: ontspanning - rust - stress. Wanneer u het passeren als ontspannen ervaart kiest u voor 1, voor rust kiest u 3 en stress 5 en wanneer u tussen twee emoties in zit kunt u kiezen voor 2 of 4.</p> <p>verwondering - gewoonte</p>	Matrix	qualitative

Propositions

Proposition	Frequency	Size
1	12.82 %	5
2	17.95 %	7
3	15.38 %	6
4	20.51 %	8
5	33.33 %	13
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 3

Question

ID	Statement	Type	Character nature
290	<p>Welke emoties ervaart u wanneer u de huidige grensovergang passeert?</p> <p>Kies de emotie uit a.d.h.v. de cijfers. Voorbeeld: ontspanning - rust - stress. Wanneer u het passeren als ontspannen ervaart kiest u voor 1, voor rust kiest u 3 en stress 5 en wanneer u tussen twee emoties in zit kunt u kiezen voor 2 of 4.</p> <p>ontdekking - verwarring</p>	Matrix	qualitative

Propositions

Proposition	Frequency	Size
1	15.38 %	6
2	25.64 %	10
3	43.59 %	17
4	5.13 %	2
5	10.26 %	4
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 3

Question

ID	Statement	Type	Character nature
290	<p>Welke emoties ervaart u wanneer u de huidige grensovergang passeert?</p> <p>Kies de emotie uit a.d.h.v. de cijfers. Voorbeeld: ontspanning - rust - stress. Wanneer u het passeren als ontspannen ervaart kiest u voor 1, voor rust kiest u 3 en stress 5 en wanneer u tussen twee emoties in zit kunt u kiezen voor 2 of 4.</p> <p>verrassing - verwachting</p>	Matrix	qualitative

Propositions

Proposition	Frequency	Size
1	12.82 %	5
2	15.38 %	6
3	35.9 %	14
4	2.56 %	1
5	33.33 %	13
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 3

Question

ID	Statement	Type	Character nature
290	<p>Welke emoties ervaart u wanneer u de huidige grensovergang passeert?</p> <p>Kies de emotie uit a.d.h.v. de cijfers. Voorbeeld: ontspanning - rust - stress. Wanneer u het passeren als ontspannen ervaart kiest u voor 1, voor rust kiest u 3 en stress 5 en wanneer u tussen twee emoties in zit kunt u kiezen voor 2 of 4.</p> <p>amusement - verveling</p>	Matrix	qualitative

Propositions

Proposition	Frequency	Size
1	17.95 %	7
2	33.33 %	13
3	12.82 %	5
4	25.64 %	10
5	10.26 %	4
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 3

Question

ID	Statement	Type	Character nature
290	<p>Welke emoties ervaart u wanneer u de huidige grensovergang passeert?</p> <p>Kies de emotie uit a.d.h.v. de cijfers. Voorbeeld: ontspanning - rust - stress. Wanneer u het passeren als ontspannen ervaart kiest u voor 1, voor rust kiest u 3 en stress 5 en wanneer u tussen twee emoties in zit kunt u kiezen voor 2 of 4.</p> <p>ontspanning - rust - stress</p>	Matrix	qualitative

Propositions

Proposition	Frequency	Size
1	17.95 %	7
2	20.51 %	8
3	41.03 %	16
4	17.95 %	7
5	2.56 %	1
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 3

Question

ID	Statement	Type	Character nature
290	<p>Welke emoties ervaart u wanneer u de huidige grensovergang passeert?</p> <p>Kies de emotie uit a.d.h.v. de cijfers. Voorbeeld: ontspanning - rust - stress. Wanneer u het passeren als ontspannen ervaart kiest u voor 1, voor rust kiest u 3 en stress 5 en wanneer u tussen twee emoties in zit kunt u kiezen voor 2 of 4.</p> <p>vrees - zenuwachtigheid - veiligheid</p>	Matrix	qualitative

Propositions

Proposition	Frequency	Size
1	7.69 %	3
2	5.13 %	2
3	15.38 %	6
4	41.03 %	16
5	30.77 %	12
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 3

Question

ID	Statement	Type	Character nature
290	<p>Welke emoties ervaart u wanneer u de huidige grensovergang passeert?</p> <p>Kies de emotie uit a.d.h.v. de cijfers. Voorbeeld: ontspanning - rust - stress. Wanneer u het passeren als ontspannen ervaart kiest u voor 1, voor rust kiest u 3 en stress 5 en wanneer u tussen twee emoties in zit kunt u kiezen voor 2 of 4.</p> <p>samenhorigheid - privacy</p>	Matrix	qualitative

Propositions

Proposition	Frequency	Size
1	12.82 %	5
2	25.64 %	10
3	53.85 %	21
4	5.13 %	2
5	2.56 %	1
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 3

Question

ID	Statement	Type	Character nature
290	<p>Welke emoties ervaart u wanneer u de huidige grensovergang passeert?</p> <p>Kies de emotie uit a.d.h.v. de cijfers. Voorbeeld: ontspanning - rust - stress. Wanneer u het passeren als ontspannen ervaart kiest u voor 1, voor rust kiest u 3 en stress 5 en wanneer u tussen twee emoties in zit kunt u kiezen voor 2 of 4.</p> <p>vertrouwdheid - mysterie</p>	Matrix	qualitative

Propositions

Proposition	Frequency	Size
1	20.51 %	8
2	33.33 %	13
3	38.46 %	15
4	7.69 %	3
5	0 %	0
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 3

Question			
ID	Statement	Type	Character nature
290	<p>Welke emoties ervaart u wanneer u de huidige grensovergang passeert?</p> <p>Kies de emotie uit a.d.h.v. de cijfers. Voorbeeld: ontspanning - rust - stress. Wanneer u het passeren als ontspannen ervaart kiest u voor 1, voor rust kiest u 3 en stress 5 en wanneer u tussen twee emoties in zit kunt u kiezen voor 2 of 4.</p> <p>verlangen - onverschilligheid - aversie</p>	Matrix	qualitative

Propositions		
Proposition	Frequency	Size
1	20.51 %	8
2	35.9 %	14
3	35.9 %	14
4	2.56 %	1
5	5.13 %	2
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 3

Question

ID	Statement	Type	Character nature
290	<p>Welke emoties ervaart u wanneer u de huidige grensovergang passeert?</p> <p>Kies de emotie uit a.d.h.v. de cijfers. Voorbeeld: ontspanning - rust - stress. Wanneer u het passeren als ontspannen ervaart kiest u voor 1, voor rust kiest u 3 en stress 5 en wanneer u tussen twee emoties in zit kunt u kiezen voor 2 of 4.</p> <p>interesse - ongeïnteresseerdheid - afkeer</p>	Matrix	qualitative

Propositions

Proposition	Frequency	Size
1	35.9 %	14
2	33.33 %	13
3	17.95 %	7
4	12.82 %	5
5	0 %	0
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 3

Question

ID	Statement	Type	Character nature
290	<p>Welke emoties ervaart u wanneer u de huidige grensovergang passeert?</p> <p>Kies de emotie uit a.d.h.v. de cijfers. Voorbeeld: ontspanning - rust - stress. Wanneer u het passeren als ontspannen ervaart kiest u voor 1, voor rust kiest u 3 en stress 5 en wanneer u tussen twee emoties in zit kunt u kiezen voor 2 of 4.</p> <p>toelating - verhindering</p>	Matrix	qualitative

Propositions

Proposition	Frequency	Size
1	38.46 %	15
2	38.46 %	15
3	15.38 %	6
4	7.69 %	3
5	0 %	0
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 3

Question

ID	Statement	Type	Character nature
290	<p>Welke emoties ervaart u wanneer u de huidige grensovergang passeert?</p> <p>Kies de emotie uit a.d.h.v. de cijfers. Voorbeeld: ontspanning - rust - stress. Wanneer u het passeren als ontspannen ervaart kiest u voor 1, voor rust kiest u 3 en stress 5 en wanneer u tussen twee emoties in zit kunt u kiezen voor 2 of 4.</p> <p>verplichting - vrijheid</p>	Matrix	qualitative

Propositions

Proposition	Frequency	Size
1	15.38 %	6
2	15.38 %	6
3	15.38 %	6
4	33.33 %	13
5	20.51 %	8
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 3

Question

ID	Statement	Type	Character nature
290	<p>Welke emoties ervaart u wanneer u de huidige grensovergang passeert?</p> <p>Kies de emotie uit a.d.h.v. de cijfers. Voorbeeld: ontspanning - rust - stress. Wanneer u het passeren als ontspannen ervaart kiest u voor 1, voor rust kiest u 3 en stress 5 en wanneer u tussen twee emoties in zit kunt u kiezen voor 2 of 4.</p> <p>beperking – onafhankelijkheid - weerstand tegen beperking</p>	Matrix	qualitative

Propositions

Proposition	Frequency	Size
1	12.82 %	5
2	20.51 %	8
3	56.41 %	22
4	7.69 %	3
5	2.56 %	1
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 3

Question

ID	Statement	Type	Character nature
290	<p>Welke emoties ervaart u wanneer u de huidige grensovergang passeert?</p> <p>Kies de emotie uit a.d.h.v. de cijfers. Voorbeeld: ontspanning - rust - stress. Wanneer u het passeren als ontspannen ervaart kiest u voor 1, voor rust kiest u 3 en stress 5 en wanneer u tussen twee emoties in zit kunt u kiezen voor 2 of 4.</p> <p>vriendelijkheid - onvriendelijkheid</p>	Matrix	qualitative

Propositions

Proposition	Frequency	Size
1	23.08 %	9
2	33.33 %	13
3	17.95 %	7
4	23.08 %	9
5	2.56 %	1
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 3

Question

ID	Statement	Type	Character nature
290	<p>Welke emoties ervaart u wanneer u de huidige grensovergang passeert?</p> <p>Kies de emotie uit a.d.h.v. de cijfers. Voorbeeld: ontspanning - rust - stress. Wanneer u het passeren als ontspannen ervaart kiest u voor 1, voor rust kiest u 3 en stress 5 en wanneer u tussen twee emoties in zit kunt u kiezen voor 2 of 4.</p> <p>woede - kalnte</p>	Matrix	qualitative

Propositions

Proposition	Frequency	Size
1	7.69 %	3
2	10.26 %	4
3	35.9 %	14
4	17.95 %	7
5	28.21 %	11
No answer	0 %	0
Total	100 %	39

Resultaat vraag 4

Question

ID	Statement	Type	Character nature
300	Welke emoties ervaart u het sterkst tijdens het passeren van de grensovergang?	Multiple choice	quantitative

Propositions

Proposition	Vote percentage	# Votes
ontdekking	7.46 %	10
verwarring	0.75 %	1
verrassing	3.73 %	5
verwachting	11.94 %	16
geluk	2.99 %	4
amusement	4.48 %	6
trots	0.75 %	1
afstand	3.73 %	5
ontspanning	8.96 %	12
vertrouwdheid	6.72 %	9

zenuwachtigheid	4.48 %	6
veiligheid	2.24 %	3
aversie	3.73 %	5
toelating	3.73 %	5
verhindering	2.99 %	4
verplichting	0.75 %	1
vrijheid	11.94 %	16
beperking	4.48 %	6
onafhankelijkheid	5.22 %	7
hoop	0.75 %	1
blijdschap	8.21 %	11
Total	100 %	134

Resultaat vraag 1

Question

ID	Statement	Type	Character nature
310	Als u naast de bekende faciliteiten van een grensovergang (tankstation, sanitair, restaurant en rustplaats) nog een extra faciliteit(en) mocht toevoegen, wat voor faciliteit(en) zou dit dan zijn?	Multiple choice	qualitative

Propositions

Proposition	Vote percentage	# Votes
park, wandelroute	22.22 %	18
winkelcentrum	20.99 %	17
hotel	17.28 %	14
uitkijktoren	14.81 %	12
museum/ expositie	12.35 %	10
sportgelegenheid	1.23 %	1
bioscoop	1.23 %	1
congresruimte	9.88 %	8
Total	100 %	81

Resultaat vraag 2

Question

ID	Statement	Type	Character nature
320	Hoe zou de ideale grensovergang met Nederland er voor u uitzien?	Multiple choice	quantitative

Propositions

Proposition	Vote percentage	# Votes
verwelkoming van het land	42.47 %	31
zoals de grensovergang nu is	8.22 %	6
straalt trots uit	13.7 %	10
negeert de landsgrens, niet zichtbaar	2.74 %	2
roept geschiedenis op	15.07 %	11
roept samenhang op	10.96 %	8
beschermend	6.85 %	5
Total	100 %	73

Resultaat vraag 3

Question

ID	Statement	Type	Character nature
330	Hoe ziet u de landsgrens graag gemarkeerd?	Single choice	quantitative

Values

Propositions

Proposition	Frequency	Size
dmv een landmark, bijv hoge toren	15 %	6
veel gebouwen	2.5 %	1
open (natuur) gebied	10 %	4
poort	10 %	4
muur	0 %	0
welkomstbord	40 %	16
niet markeren	5 %	2
lijn	0 %	0
verlichting	15 %	6

tijdelijke snelheidsbeperking	2.5 %	1
No answer	0 %	0
Total	100 %	40

Resultaat vraag 4

Question

ID	Statement	Type	Character nature
340	Welke emoties zou u in de toekomst willen ervaren wanneer u een open grensovergang passeert?	Multiple choice	quantitative

Propositions

Proposition	Vote percentage	# Votes
ontdekking	8.38 %	16
verrassing	8.38 %	16
verwachting	4.71 %	9
geluk	4.71 %	9
amusement	5.76 %	11
trots	4.71 %	9
afstand	0.52 %	1
ontspanning	7.85 %	15
vertrouwdheid	5.24 %	10
mysterie	0.52 %	1
veiligheid	9.42 %	18
verlangen	1.57 %	3

toelating	2.09 %	4
vrijheid	9.95 %	19
onafhankelijkheid	5.24 %	10
hoop	1.05 %	2
blijdschap	5.76 %	11
vakantiegevoel	12.57 %	24
spanning	0.52 %	1
ik wil niets voelen	1.05 %	2
Total	100 %	191

Resultaat vraag 5

Heeft u een idee voor een toekomstige Nederlandse grensovergang?

Als laatste heb ik gevraagd of de ondervraagde een idee heeft voor de nieuwe grensovergang. Deze vraag was optioneel en draarop antwoorden enkele mensen:

-Vergaderen op een grensovergang is vast interessant voor multinationals, dus een congresruimte+hotel lijkt mee een goed idee. Voor de gewone burger is een grensovergang niet echt een plek om te gaan rondhangen denk ik, dus geen sportfaciliteiten/parken e.d.

-Je kunt iets cultureels bedenken, een beeld bv. iets typisch Nederlands, Tulpen bv wat een knipoog is naar de natuur en herkenning van nederland oproept. Roep een aantal kunstenaars op om de Tulpen te beschilderen. Zoiets als de Koeien in Madrid.

-Nee, ik vind het huidige eigenlijk prima.

-Duits-Nederlands winkelcentrum

-De controle posten weer terug om buitenlanders beter te controleren op illegale activiteiten

-Je zou de vlag van het land ergens in terug kunnen laten komen.

-Bij voorzieningen bij een grens die ik er graag zou wensen stond bijvoorbeeld niet een voorziening als een garage of een medische dienst. Misschien zou dat handig zijn.

-Ik vind een poort waar je (zonder beperking, dus wel het gevoel van vrijheid) onderdoor rijdt waar je de gezamenlijke geschiedenis van de landen ziet echt een goed idee. Misschien moet je de snelle grensovergang hebben en een overgang waar je langzaam overheen kunt lopen. Nodigt ook uit om uit te stappen. Vooral voor mensen die een lange rit moeten maken en vakantie vieren/geviert hebben, of vrachtwagenchauffeurs die daar een hapje willen eten of stilstaan op de zondag!

-Een opvallend symbolisch en herkenbaar kunstwerk zou me een goed gevoel geven als ik de grens overging.

-Een park,een gelegenheid voor wat te eten en drinken,en de schone toilet niet te vergeten!

